

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Första kammaren.

Nr 37.

Tisdagen den 6 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 30 och 31 nästlidne maj.

Anmälades och godkändes sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 353, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.; och

nr 354, i anledning av väckta motioner om ökat tullskydd för matlök.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 358, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skyddskoppypning m. m.

Föredrogs Kungl. Maj:ts skrivelse nr 315, med återkallande av propositionen nr 165 angående godkännande av ett i London den 21 december 1938 undertecknat avtal mellan Danmark, Finland, Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland, Norge samt Sverige angående begränsning av flottrustningar och utväxling av upplysningar om byggnad av krigsfartyg.

Kammaren beslöt, att denna skrivelse skulle överlämnas till utrikesutskottet.

Föredrogs Kungl. Maj:ts skrivelse nr 316, med återkallande av propositionen nr 282 angående överenskommelse om skyddet av Ålandsöarnas neutralitet.

Kungl. skrivelse med återkallande av proposition i Ålandsfrågan.

Herr Lindhagen: Herr talman! Här föreligger en mera ovanlig proposition, nämligen regeringens tillkännagivande, att den vill återtaga den proposition, som framlagts i Ålandsfrågan. Saken har för det första formell betydelse och dess innebörd kan formuleras: har regeringen laglig befogenhet att återkalla en sådan här proposition och göra det i det läge, i vilket frågan befinner sig? Den sakkunnige utgivaren av grundlagarna betvivlar en sådan uppfattning. Dessutom har jag här en förteckning på sex professorer, som hysa skilda meningar huruvida det är lagligt att förfara på det sätt, som regeringen nu använder. Jag ber få erinra, att då jag häromdagen återkallade en interpellation, yttrade talmannen mycket riktigt i kammaren: »Medger kammaren, att denna interpellation får återtagas?» Då är frågan denna: kan inte kammaren också avslå regeringens proposition om återtagandet av propositionen i denna stora fråga med påföljd, om detta återtagande bifölles, att riksdagen fortfarande lika väl som Ålandsfolket lämnas alldeles ur

Kungl. skrivelse med återkallande av proposition i Ålandsfrågan. (Forts.)
räkningen för att regeringen skall kunna fortsätta på de linjer efter vilka den inställt sig och sålunda genomföra den nya propositionen på huvudsakligen samma grundval? Bör inte den svenska riksdagen få diskutera frågan också och även diskutera Ålandsfolkets rätt att inte ensamt lämnas alldeles ur räkningen i trots av det socialdemokratiska programmets försäkran om ett oavlatligt bemödande för nationaliteternas självbestämmanderätt? Åtminstone borde vid regeringsskrivelsen ha fogats det uttalandet från regeringen, att om riksdagen nu låter det gå som regeringen lagt upp saken eller medger, att ett återkallande får tillåtas, detta för denna gång får gå till på det sättet att åtminstone till övervägande inom regeringen i samförstånd med det militaristiska Finlands högsta myndigheter bli överlämnade åtminstone de motioner i Ålandsfrågan, som redan äro väckta i riksdagen, i förhoppning att det skall komma till ett övervägande av de synpunkter som i dessa motioner finnas angivna. Regeringens synpunkter äro ju så väl förspända åt alla håll att det inte kan vara annat än nyttigt, att åtminstone dessa väckta motioner inte bara stoppas i papperskorgen för att helt rädda den prestige, som tydligen anses stå på spel. Men jag tror knappast, att någonting är i fara för regeringens prestige här i världen. Det är det väl i alla fall inte. Dessa synpunkter synas dock för mig och för många, som ha bett mig anföra dem i det här fallet, vara berättigade. Jag kommer därför, herr talman, att vid plenums slut avlämna en motion om att de motioner, som redan äro väckta i Ålandsfrågan, inte på detta snöpliga sätt skola få stoppas i papperskorgen hos regeringen av hänsyn till den finska regeringens bekvämlighet utan att även dessa motioner skola få komma till vår regerings kännedom.

Nu ser jag, att herr Undén ler. Han är representant för regeringen och sitter i ett utskott som inte är något annat än ett regeringsutskott, och då vet jag att från det hållet blir det bara ett leende åt sådana här reella politiska saker inför folket i riksdagen.

Jag råkar nu vara den ende överlevande från sekelskiftet, och därför uttalar jag dessa synpunkter från en förgången värld antagligen utan verkan, men jag måste i alla fall göra det, då jag ju har de upplevelserna bakom mig. Finland kommer att stå fast, därom är jag övertygad. Finländarna ha ju fått den oerhörda fördelen, att genom denna regeringsproposition deklarerats att det inte kan bli tal om att ålänningarna skola få komma hem till Sverige enligt sin gamla förväntan. Hela detta gamla program om nationaliteternas självbestämmanderätt är ju alldeles upphävt för ålänningarnas del; det är sagt för evärdliga tider. Det kan heller inte bli tal om något annat trots att 1921 och föregående års inlägg från de svenska statsmakterna hade den meningen att det var huvudmålet för Ålands befolkning. Det var ett mål, som Clemenceau lovade skulle uppnås. Lika väl som Sönderjylland skulle komma till Danmark skulle Åland återfalla till Sverige. Men då var det England — jag vet inte om jag skall säga det vittsvävande England eller det trolösa Albion — som satte krokben för saken. Sedermera har denna förfärliga soppa kommit till. Nu är det på det sättet, att alla vederbörande av olika slag äro hörda i frågan utom det folk som i all synnerhet beröres av frågan nämligen ålänningarna själva.

Det är en professor, herr talman, som talar så högt där uppe i kammaren, att jag hör inte vad jag själv säger. Knuffa på honom litet. Nej det går inte. Jag låter väl då den sista talaren få tala ut först.

Här har nu det åländska folket fått vandra sin via dolorosa, sin sorgliga väg genom alla instanser och blivit motat vid alla större portgångar, och nu ligger ålänningarnas egen folkomröstning mumifierad i ett privat kassavalv i en bank i Genève. Det är slutspurten av Oscar von Sydows, Marks von Württembergs

Kungl. skrivelse med återkallande av proposition i Ålandsfrågan. (Forts.)
och Brantings aktion 1921 i motsatt riktning, då de uppkallade de båda åländska representanterna Karl Karlsson och Johannes Eriksson på sitt rum i Genève och där underrättade dem om det oerhörda, att folkens förbunds råd i sin första start på det sättet hade oerhört demolerat sin egen författning, att rådet slagit fast att ålänningarna i strid mot föregående förklaringar lydde under Finlands suveränitet. Och de blevo alla så rörda, att Marks von Würtemberg och Johannes Eriksson föllo i varandras armar och gräto. Det är sällan som två tränade statsmän göra så; de hade inte gjort det, om inte oförrätten varit så oerhörd. Nu är denna oförrätt konfirmerad i regeringspropositionen. Detta hindrar dock inte att detta kan bli en framtidsfråga, och vi skola i alla fall inte avskryva den från behandling. Detta är ju kärnpunkten i den internationella rättsåskådningen om man vill, att den skall komma till. Men min och mångas gamla dröm, att Norden skall gå i spetsen härvidlag inte blott för upprustning utan även vid dess sida för en internationell rättsordning och speciellt för en sådan, den tanken är nedskjuten också genom den kungl. propositionen lika väl som det socialdemokratiska partiprogrammet. Detta säges tydligen i propositionen, och detsamma sade utrikesministern också i den så kallade hemliga konferensen här i kammaren, då han underströk att Finland är ålänningarnas fädernesland. Jag har till och med talt vid professor Tunberg vid Stockholms högskola, vilken skrivit en broschyr till regeringens favör i Ålandsfrågan, men då sade han: »Det var åtminstone ganska betänkligt.»

Men ännu mera: om riksdagen vill göra sitt inflytande gällande för att få diskutera den här saken så förtjänar nämnas att det ju har väckts både interpellationer och motioner i denna fråga. Motionernas öde är ännu icke avgjort. De kunna remitteras till regeringen och då saken kommer tillbaka också få komma tillbaka hit. Då är det väl skäl att regeringen får kännedom om dem redan vid sina första försök till kompromiss med Sovjetunionen, som jag kan förstå att det först och främst gäller.

Vi ha ju också interPELLERAT, Flyg i andra kammaren med flera yrkanden, varjämte jag interPELLERAT i första kammaren med flera yrkanden, allesamman olika varandra. Jag tycker för min del att mina frågor gingo mer på djupet än Flygs frågor. Nu är det också grundlag på att bägge kamrarna ha lika behörighet och myndighet och att man rakt inte som det sades därför att en interpellation, nämligen Flygs, besvarades i andra kammaren också kan säga att min interpellation i första kammaren, i vilken helt andra frågor framställdes, därigenom skall anses besvarad utan möjlighet för oss att få yttra oss här i denna kammare och utan möjlighet för interpellanten själv att få yttra sig här. Det är en ny företeelse i statskonsten i vårt land. Jag begagnade då det tillfälle, som givits oss att göra enkla frågor — det finns väl en överenskommelse mellan regeringen och talmännen, kan jag tro, att regeringsledamöterna skola svara på dem. En interpellation, som är beviljad i någon av kamrarna, är det statsrådets andliga plikt att svara på. Vore jag statsråd skulle jag, som jag visst sagt en gång förut, aldrig tillåta mig att lämna en interpellation som godkänts inom en av kamrarna obesvarad. Det är en förbrytelse mot kammaren att inte svara, ännu mer än mot interpellanten. Därför begagnade jag utvägen att anlita det enkla frågeformuläret, ty då visste jag, att statsrådet skulle enligt löfte komma tillstädes, och jag frågade honom: »Blir min interpellation också besvarad och när kan det förväntas?» Då svarade utrikesministern från sin plats: »Den kommer att besvaras ifall partiledarna tillråda det, under det att annars — jag skall emellertid fråga dem i dag — den inte kommer att besvaras.» Detta är en tredje omstörtning av 1809 års författning, som man inte kunnat drömma om. Vad äro partiledarna för institution i vårt land?

Kungl. skrivelse med återkallande av proposition i Ålandsfrågan. (Forts.) Ingen av dem är märkvärdigare än sina underlydande kamrater, men ändå skall han råda över dem; vi äro bröder allihopa. Det är slumpen som råder och ändå skola dessa herrar kallas för ledare. Detta är att proklamera från regeringsbänken, att här råder och skall råda boskapskötsel, och det måste vi meniga resa oss emot.

Jag kommer att nästa år såsom en opinionsyttring väcka motion om ett sådant tillägg till grundlagarna, att det uttalas att partiledarna inte höra hemma i vår författning, och att partiledarna skola återgå till sina gamla titlar och kallas rätt och slätt ordförande. Av partiledarna var Åkerberg den ende som lojalt sade till utrikesministern: »Du bör besvara bägge.»

Herr talmannen lät nu klubban falla och yttrade, att han finge anmoda herr Lindhagen att hålla sig till den fråga som föreläge, nämligen frågan om remiss till utskott av Kungl. Maj:ts förevarande skrivelse.

Herr **Lindhagen** fortsatte: Men det gäller ju dock här, herr talman, Ålandsfrågan, som vi tidigare ha vägrats att få diskutera i denna kammare. Man får, herr talman, icke vara så sträng. Jag talar här för ålänningarna; jag är deras ende talesman, liksom jag tidigare varit talesman för lapparnas rätt. Jag står här såsom de förras representant. Det skall väl ändå vara någon måtta med yttrandefrihetens undertryckande i den svenska riksdagen. — Jag skall nu icke fullfölja min redogörelse för hur det på grund av partiledarnas uppfattning gick med min interpellation i Ålandsfrågan, vilken utrikesministern sade sig ej komma att besvara, om ej »partiledarna» (!) förordade det. Den saken får icke heller beröras här i kammaren, eftersom talmannen icke tillåter det. Jag har vid ett annat tillfälle redogjort för vad jag anser om det bemötande, som vederfarits min interpellation.

Vi ha från det håll, som jag företräder, frågat, vad det är, som har åstadkommit det stora behovet av att nu rasera konventionen om att Ålandsöarna icke skola få befästas, något som de svenska statsmakterna under förflutna tider och senast år 1921 ha varit ense om att betrakta såsom ett livsvillkor även för Sverige. På den frågan svarar man ingenting annat, än att det internationella läget är så farligt nu för tiden, så att vi för den skull måste befästa Ålandsöarna, d. v. s. icke vi utan den finsktalande majoritetens Finland med ensam regi över fästningarna för sina kommande ändamål i ovissa framtider. Läget var emellertid lika farligt under världskriget, då stormakterna kämpade mot varandra i Östersjön. Jag har på Gotland sett massgravar, där engelska sjömän och officerare, som dödades under krigsoperationerna i Östersjön, ligga begravda. Ingen av de krigförande makterna brydde sig emellertid under världskriget om det obefästa Åland, utan öarna fingo ligga där i ostört lugn.

Jag måste verkligen fråga de närvarande, om man genom planen till Ålandsöarnas befästande bidragit till att skapa lugn i världen? Har det icke tvärtom just genom denna plan tillkommit en ytterligare upprustningshypnos och en farlig strid mellan skilda intressenter om den saken? Vi måste väl också tänka på att det för Sveriges del kan vara farligt att medverka till uppförande av befästningar på Åland, vilka sedan av finnarna egenmäktigt kunna användas till nästan vad som helst, höll jag på att säga, i stället för att vi, om vi hålla fast vid den gamla konventionen, även hädanefter skulle vara fredade från sådana faror.

Nästa gång, då denna fråga kommer upp i riksdagen, måste vi vidare ha besked av regeringen, för vilka krig man skall befästa Åland. Regeringen har ju inför hela världen proklamerat, att vi icke behöva vänta något krig från Tyskland, och Tyskland har applåderat och förklarat, att det var för

Kungl. skrivelse med återkallande av proposition i Ålandsfrågan. (Forts.)
väl, att vi äntligen kommit underfund med detta. Således kunna vi väl icke rusta mot Tyskland. Rusta vi då männe mot England? Ingalunda! Rusta vi mot Sovjetunionen? Nej, inte heller det. Den svenska högern har visserligen tidigare alltid oroats av den så kallade ryska faran för att kunna motivera behovet av rustningar. Men jag tror, att även högern numera har fallit åtskilligt ifrån sin tidigare uppfattning på denna punkt. Vi vilja därför veta, för vilka krig regeringen vill befästa Åland. Detta är en huvudpunkt för oss. Vi kunna icke nöja oss bara med resonemanget om att det ju kan bli krig en gång. Vilket krig är det alltså, som regeringen i detta sammanhang tänker på? Det är den handgripliga realiteten.

Sedan vill jag också, herr talman, erinra om någonting annat, som i detta sammanhang är ganska egendomligt. När Sönderjyllands invånare på sin tid genom omröstning fingo avgöra, huruvida de ville komma till Danmark eller icke, företogs denna omröstning under uppsikt av en internationell kommission, i vilken landshövding von Sydow var svensk medlem, och då Saarområdets invånare likaledes genom folkomröstning fingo uttala sig, huruvida de ville komma till Frankrike eller Tyskland, var det en svensk landshövding, som organiserade och stod för denna omröstning. Då förutsatte man alltså, att dessa små nationaliteter hade rätt att genom folkomröstning själva få avgöra, till vilket land de ville höra. Men när det gäller ett svenskt irredenta, som varit gammal Upplandsbygd sedan gråa tider, skall det icke ens kunna bli tal om något annat, än att detta område för evärdeliga tider skall lyda under Finlands suveränitet! Kan den svenska riksdagen verkligen gå med på någonting sådant? Nej, det hoppas en mängd svenskar ute i landet, liksom först och sist ålänningarna.

Man har också talat om att planen att befästa Ålandsöarna tillkommit, för att vårt land skall få ökad trygghet, i fall det skulle komma till ett nytt världskrig. Hur gick det emellertid i förbigående sagt 1937, då vi befunno oss i ett sådant kritiskt läge? Jo, då gjorde man sig från regeringens sida skyldig till ytterligare en överträdelse av vår konstitution. Då vi under de kritiska veckorna stodo inför faran av ett nytt världskrig, hade det väl varit skäl i att riksdagen borde ha fått höra något om regeringens syn på läget. Det står ju också uttryckligen stadgat i § 56 riksdagsordningen, huru det skall gå till i en sådan situation. Man fäste emellertid den gången från regeringens sida intet avseende vid vad som stadgas i denna paragraf, och i stället gick utrikesministern omkring och höll privata föredrag för de olika partierna. Dessa föredrag synas till på köpet, efter vad man sagt, ha varit olika för de olika partierna. Och även detta tolererar riksdagen! Nej, det är nog så, som någon sade mig i går, att den svenska riksdagen är alldeles för beskedlig. Vi måste väl ändå komma ihåg, att vi äro här för att bevaka riksdagens rättigheter, som äro lika viktiga som regeringens.

Jag skall, herr talman, avslutningsvis konstatera, att jag i den situation, som jag nu befinner mig i, får finna mig i att Kungl. Maj:ts skrivelse remitteras till utrikesutskottet. Givetvis har jag icke så mycket att vänta mig från utskottets sida, ty där sitter regeringen vid makten tack vare de av regeringen så tjusade partiledarna. Vi meniga här i riksdagen borde emellertid förunnats någon fason på både partiledarna och utrikesutskottet.

För övrigt tycks det ju vara utrikesnämnden, som allt fortfarande är det primära, fastän det var meningen, att den skulle avskaffas. Den överskuggar helt utrikesutskottet, som tillkommit genom nio motioner av mig. Jag har aldrig själv fått vara med i nämnden och sedan ej heller i detta janusutskott, ty man synes även härvidlag följa Sven Dufvas föresats, att aldrig släppa någon djävul över bron.

Kungl. skrivelse med återkallande av proposition i Ålandsfrågan. (Forts.)

Som jag nyss sade tycks det emellertid allt fortfarande vara utrikesnämnden, som är det primära, och det kan kanske vara skäl i att vid detta tillfälle erinra, att justitieminister Westman själv vid ett tillfälle kallat utrikesnämnden — som i detta fall är detsamma som utrikesutskottet, ty det är precis samma ledamöter, som sammanträdde fastän under annat namn — för en förkyllt rättfälla. Varför? Jo, där sitter i uppenbar strid mot grundlagens bud att riksdagen icke får överlägga i Konungens närvaro Konungen såsom ordförande och dominerar förhandlingarna. Och konstitutionsutskottets förre ordförande Reuterskiöld menade, att utrikesnämnden ej var någon riksdagens nämnd, därför att den vände ryggen åt riksdagen.

Då nu Kungl. Maj:ts skrivelse kommer att remitteras till utrikesutskottet, fastän även detta kanske rent av är olagligt då ju hela Kungl. Maj:ts framställning om ett återtagande av den ursprungliga Ålandspropositionen enligt många lärdas mening är omstridd, vill jag emellertid, herr talman, inte motsätta mig det. Jag ber dock att få tillkännagiva, att jag vid detta plenums slut kommer att väcka en motion, som också torde remitteras till utrikesutskottet, om att *om* riksdagen eventuellt — *eventuellt*, herr talman! — låter det bero vid förslaget om återtagande av propositionen, utskottet i så fall också lagar, att de i riksdagen redan väckta motionerna få följa med propositionen till Kungl. Maj:t, så att icke de olika meningar, som i denna fråga förekommit i riksdagen, bli alldeles ohörda.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman! Regeringen har angivit skälen för ett uppskov med Ålandsfrågans behandling i skrivelse till riksdagens kamrar. Där om finnes intet att tillägga. Tillfället lämpar sig icke för en sakdebatt, och jag ämnar följaktligen icke heller ingå i någon polemik, men jag vill gärna begagna tillfället att lämna kammaren en upplysning. Vårt sändebud i Moskva har beordrats hemresa för att erhålla instruktioner. Han skall därvid sättas i tillfälle att till Sovjetunionens regering framföra de svenska synpunkter i Ålandsfrågan, som äro påkallade särskilt i anledning av offentliga uttalanden från den sovjetryska utrikesledningens sida.

Herr Lindhagen: Herr talman! Det blir i så fall icke den svenska riksdagens synpunkter utan herr Sändlers och möjligen även regeringens synpunkter, men detta sistnämnda tvivlar jag förstås på. Jag anser, att de synpunkterna äro alldeles för begränsade och ensidiga för att kunna tjäna till en verklig ledning för Sovjetunionen. Den sköter nog för resten saken själv och låter icke borteskamotera sina egna uppfattningar.

Efter härmed slutad överläggning beslöt kammaren, att ifrågavarande kungl. skrivelse skulle överlämnas till utrikesutskottet. .

Till utskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av skrivelsen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs Kungl. Maj:ts skrivelse nr 317, med återkallande av propositionen nr 283 angående förslag till lag om ändrad lydelse av § 28 mom. 2 värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443).

Kammaren beslöt, att denna skrivelse skulle överlämnas till utrikesutskottet.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 242—246 och bankoutskottets utlåtanden nr 62—65.

Vid föredragning av andra lagutskottets memorial nr 42, angående ersättning åt hovrättsrådet G. Walin, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 86, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtande nr 87.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till militärt avlösningsreglemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Förslag till
militärt av-
lösningsregle-
mente.*

I en till riksdagen avlåten, den 24 mars 1939 dagtecknad proposition, nr 245, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen att dels godkänna av föredragande departementschefen förordad förslag till militärt avlösningsreglemente;

dels besluta, att nämnda reglemente skulle äga tillämpning å officers- och underofficersbeställningar å aktiv stat samt å de beställningar i övrigt, för vilka avlösningsreglementet den 20 maj 1927 (nr 170) för officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare på aktiv stat m. fl. vid försvarsväsendet vore gällande; dock med undantag för bataljonsläkare vid fältläkarkåren samt marinläkare av 2. graden;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att med iakttagande av de huvudgrunder, som av departementschefen förordats, utfärda erforderliga bestämmelser om övergången till militära avlösningsreglementet;

dels ock besluta, att barntillägg skulle övergångsvis utgå till vissa i militära avlösningsreglementet avsedda befattningshavare enligt av departementschefen förordade grunder.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 299, av herr *Berg, Robert,*

nr 317, av herrar *Mannerskantz* och *Holmström,*

nr 318, av herr *Domö,*

nr 319, av herr *Holmström,*

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

nr 320, av herrar *Bodin* och *Mannerskantz*,
 nr 321, av herrar *Bodin* och *Mannerskantz*,
 nr 322, av herr *Bäcklund*, samt
 nr 323, av herr *Wistrand* m. fl., ävensom

inom andra kammaren:

nr 443, av herrar *Österström* och *Anderson* i Norrköping,
 nr 452, av herr *Holmgren*,
 nr 458, av herr *Holmgren* m. fl.,
 nr 471, av herr *Bergvall* m. fl.,
 nr 472, av herr *Holmgren*,
 nr 473, av herr *Lövgren*,
 nr 474, av herr förste vice talmannen *Jeppsson* m. fl.,
 nr 475, av herr förste vice talmannen *Jeppsson* m. fl., samt
 nr 476, av herr *Arneberg*.

I motionen I: 317 av herrar *Mannerskantz* och *Holmström* hade hemställts, utom annat, att riksdagen ville vid fastställande av nytt militärt avlöningsreglemente besluta, att löneklassen 11 skulle utgöra begynnelselöneklassen i lönegraden Oa 4 men sneddningsregeln fortfarande tillämpas mellan Oa 3 och Oa 4.

I de likalydande motionerna I: 321 av herrar *Bodin* och *Mannerskantz* samt II: 474 av herr förste vice talmannen *Jeppsson* m. fl. hade hemställts, att riksdagen i det av Kungl. Maj:t i proposition nr 245 framlagda förslaget till militärt avlöningsreglemente måtte införa erforderliga föreskrifter i syfte

att officer och underofficer, som tillhörde kustartilleriet eller för marinen gemensam personalkår och som hade Fårösund till ordinarie förläggningssort, måtte komma i åtnjutande av särskilt avlöningstillägg med belopp, som angäves i kolumn 3 i en i § 26 mom. 1 i avlöningsreglementet intagen tabell, samt

att ifrågavarande beställningshavare vid kustartilleriet under tjänstgöring å fartyg eller båt, som vore bemannad av kustartilleriets eller för dess räkning förhyrd personal, därutöver måtte åtnjuta sjöstillägg enligt i § 26 mom. 6 samma reglemente meddelade bestämmelser, därvid dock skulle iakttagas, att sammanlagda beloppet av sålunda utgående särskilda tillägg icke finge överstiga det för respektive beställningshavare i kolumn 4 i förutnämnda tabell angivna belopp.

I de likalydande motionerna I: 323 av herr *Wistrand* m. fl. och II: 471 av herr *Bergvall* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte — med avslag å i Kungl. Maj:ts proposition nr 245 framlagda förslag i vad det gällde löneplanerna Oa och UO — fastställa de förslag till löneplaner Oa och UO, vilka framlagts av försvarsväsendets lönenämnd i dess den 22 februari 1939 avgivna underdåniga utlåtande.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte

1. godkänna 1 § av Kungl. Maj:ts förslag till militärt avlöningsreglemente, innefattande bestämmelser om reglementets tillämpningsområde m. m., dock med viss av utskottet föreslagen komplettering;

2. med avslag å såväl motionerna I: 323 och II: 471 som motionerna I: 317 och II: 472, sistnämnda två motioner i vad de avsåge löneplaner för ordinarie beställningshavare vid försvarsväsendet, godkänna reglementsförslaget 5 §, innefattande nämnda löneplaner;

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

3. med avslag å såväl motionerna I: 299 och II: 452 som motionen I: 317 i här behandlad del godkänna reglementsförslaget 7 §, innefattande bestämmelser om placering i löneklass;

4. med avslag å motionerna I: 322 och II: 473 godkänna reglementsförslaget 14 §, innefattande bestämmelser om löneklassplacering vid övergång från vissa befattningar m. m.;

5. med avslag å motionerna I: 321 och II: 474 godkänna reglementsförslaget 26 §, innefattande bestämmelser om sjötillägg m. m.;

6. godkänna reglementsförslaget i övrigt med de ändringar, som av utskottet föreslagits (bilaga A vid utlåtandet);

7. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de smärre redaktionella jämkningar i reglementsförslaget, som kunde finnas erforderliga;

B. att riksdagen måtte

1. besluta, att nämnda reglemente skulle äga tillämpning å officers- och underofficersbeställningar å aktiv stat samt å de beställningar i övrigt, för vilka avlöningsreglementet den 20 maj 1927 (nr 170) för officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare på aktiv stat m. fl. vid försvarsväsendet vore gällande; dock med undantag för bataljonsläkare vid fältläkarkåren samt marinläkare av 2. graden;

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att med iakttagande av de huvudgrunder, som av föredragande departementschefen förordats, utfärda erforderliga bestämmelser om övergången till militära avlöningsreglementet;

3. besluta, att barntillägg skulle övergångsvis utgå till vissa i militära avlöningsreglementet angivna befattningshavare enligt av departementschefen förordade grunder;

C. att riksdagen i anledning av motionerna I: 318 och II: 476, II: 443 samt I: 320 och II: 475 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande frågan om lönegradsplaceringen för skol- och kårchefer;

D. att motionerna I: 319 och II: 458 beträffande reglementets tillämpning å tvångsvis på övergångsstat uppförd personal icke måtte av riksdagen bifallas;

E. att motionen II: 472, i vad den avsåge representationsbidrag, icke måtte av riksdagen bifallas;

F. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

att Kungl. Maj:t ville i samband med pågående utredning rörande avlöningsförhållandena för det fast anställda manskapet taga under omprövning, i vad mån en jämkning kunde finnas erforderlig i löneplanen för underofficerare.

Reservation hade avgivits av, utom andra, herrar *J. B. Johansson, Nilsson* i Landeryd, *Lindström, Bäcklund, Domö, Magnusson* i Skövde, *Törnkvist, Ward* och *Bergvall*, som ansett, att utskottets yttrande bort i angivna delar hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte

1. — — —

2. med bifall till motionerna I: 323 och II: 471 ävensom med avslag å motionerna I: 317 och II: 472, i vad sistnämnda två motioner avsåge löneplanerna, godkänna reglementsförslaget 5 §, innefattande löneplaner, med den ändring i avseende å löneplanerna Oa och UO, som framginge av bilaga B;

3. — 7. — — —

B. att riksdagen måtte

1. — 3. — — —

C. — — —

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

D. — — —
E. — — —

På framställning av herr talmannen beslöts att det föreliggande utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis, dock att vid behandlingen av punkten A 1 överläggningen finge omfatta utlåtandet i dess helhet.

Punkten A 1.

Herr **Tamm**: Herr talman! Då jag tagit mig friheten att begära ordet för att inleda denna debatt, beror detta enbart på att jag varit ledamot av den lönekommitté, som behandlat den föreliggande frågan.

Framst kanske genom den något ensidiga agitation, som privat och i pressen bedrivits i den militära lönefrågan, har onekligen omkring densamma skapats en viss dimbildning. Det har därför i många fall blivit mycket svårt för de mindre initierade att få något fastare grepp på eller full klarhet om frågans verkliga sakliga läge. Innan man i denna kammare går att taga slutgiltig position, synes det mig därför icke vara alldeles obefogat, att en kort överblickande sammanställning av situationen lämnas. För att undvika allt missförstånd vill jag då förutskicka, att med det stora och naturliga intresse, som jag städe hyst och alltjämt hyser för försvaret och de militära befattningshavarnas ställning, har jag under utredningsarbetet i lönefrågan alltid sökt hävda personalens intressen, så långt jag ansett detta varit mig sakligt möjligt. Jag torde även våga påstå, att dessa ansträngningar icke heller ha varit alldeles utan resultat.

Att en löne reglering aldrig kan tillfredsställa löntagarna ligger i sakens natur. Icke heller har det hittills funnits, finns eller kommer att finnas en löne reglerare, som kan förklara, att han just funnit den verkligt riktiga lösningen. Mer eller mindre divergerande och obevisbara påståenden och uppfattningar liksom otillfredsställda önskemål komma alltid att kvarstå efter varje löne reglering. Det hela är och förblir därför till sist i viss mån en avvägningsfråga. Den förhandlingsmetod mellan parterna, som genom finansministerns initiativ för första gången tillämpats vid den löne reglering för stats-tjänstemännen, som här nu i dag fortsättningsvis behandlas, har emellertid äsyftat att under förhandlingarnas gång söka jämka ihop olika meningar och uppfattningar och att alltså söka åstadkomma en samförståndslösning. Den metoden synes mig också innebära ett klokt och praktiskt grepp på problemet.

Vad nu de militära befattningshavarna angår, har också mellan kommittén och personalens representanter fullt samförstånd kunnat uppnås beträffande det stora antal spörsmål, som avhandlas i reglementet. Det må härvid observeras, att icke obetydliga förmåner av olika art tillkommit för personalen och att, vilket icke är av mindre vikt, tillfälliga bestämmelser ha givits en bestående natur. Men i motsats till vad som blev förhållandet under förhandlingarna med civilstatens tjänstemän, vilkas lönefrågor till större delen avgjordes vid förra riksdagen, kunde någon överenskommelse beträffande själva lönebeloppens storlek beklagligtvis icke komma till stånd mellan lönekommittén och de militära personalgrupperna.

Till en början bör härvid framhållas, att önskemålen beträffande löneförhöjningar från militärt håll sträckte sig betydligt utöver vad som framkom från civilt håll. Detta berodde i viss mån, ja, kanske främst, på att militärerna, liksom de alltid gjort, förmenade, att de vid den senaste löne regleringen, som av riksdagen beslutades år 1921, blevo missgynnade och underkompenserade gentemot de civila befattningshavarna. Jag skall icke trötta kammaren med någon längre utläggning av denna detalj, trots att den spelar en mycket framskjuten

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

ten roll i de militära lönekraven. Jag vill endast sammanfattningsvis lämna ett par korta upplysningar.

Vid 1921 års riksdag framlade regeringen ett löneförslag för de militära befattningshavarna, vilket i stort sett sammanföll med det förslag, som utarbetats av en starkt militärbetonad utredningskommitté. Av de enda två i kommittén placerade parlamentariska ledamöterna, herrar Widell och Nilsson i Kabbarp, hade reservationer avgivits, vari påyrkades lägre lönebelopp, lägst av herr Nilsson i Kabbarp, medan herr Widell gått en medelväg mellan kommittéförslaget och Kabbarps yrkande. Riksdagen anslöt sig praktiskt tagit enhälligt både från utskottets och kamrarnas sida till den widellska linjen, främst med den motiveringen, vilket må bemärkas, att man ansåg regeringsförslagets lönenivå ligga för högt icke minst i jämförelse med de civila befattningshavarnas löner, vilka delvis behandlades vid samma riksdag. Att man från militärt håll trots dessa klarläggande fakta under alla dessa år velat förfäkta och vidhålla den uppfattningen, att den omständigheten att riksdagen av de tre framlagda förslagen icke ansåg sig kunna godtaga det högsta, måste betraktas såsom ett bevis på underkompensering av det militära löneläget och dessutom såsom en bristande uppskattning från riksdagens sida av det militära arbetet, kan icke annat än ganska mycket förvåna en objektiv bedömare. Lönekommittén har också efter att så grundligt, som det överhuvud taget varit möjligt, penetrerat frågan enhälligt kommit till den slutsatsen, att 1921 års riksdagsbeslut dock måste anses såsom under dåvarande förhållanden ganska väl avvägt och därför också lämpat såsom underlag även för den nya löne regleringen.

En annan detalj, som också framhållits i militärernas krav på extra lönekomensation gentemot de civila tjänstemännen, är olägenheten av en tidig pensionsålder. Såsom bekant pensioneras kaptener redan vid 50 år, majorer och överstelöjtnanter vid 55, överstar vid 60 och först generaler vid 65 års ålder. Naturligtvis kan detta vara och är en olägenhet för många. Men å andra sidan måste också bland annat följande synpunkter beaktas: att den militära utbildningen dock är relativt billig och till ganska väsentlig del bekostas av staten, vilket ju särskilt gäller för underofficerarna, att varje fänrik hädanefter erhåller lön redan från utnämningssdagen, att varje utexaminerad officer och underofficer, som icke direkt vansköter sig, efter hand i tur och ordning befordras till kapten, respektive fanjunkare, att löneskalan för de militära befattningshavarna är mycket brantare än för de civila, vilket innebär att de lönetillägg, som tillkomma vart tredje år, äro större, och att de militära befattningshavarna således hastigare nå upp till en viss slutlön, varjämte slutligen staten påtagit sig väsentligt ökade pensionskostnader för den militära personalen i jämförelse med den civila. Av de kaptener, som avgå vid 50 års ålder, erhålla också för närvarande omkring fyrtio procent och av pensionerade fanjunkare cirka sjuttiofem procent arvodesbefattningar, som de behålla till 60 eller 65 års ålder, vilket för dessa militära befattningshavare i stort sett betyder, att de få bibehålla den lön, som de haft i aktiv tjänst. Tack vare dessa och en del andra omständigheter sker en viss utjämning och kompensering av olägenheten med den tidiga pensionsåldern.

Det är emellertid givet, att man även med den bästa vilja i världen icke kan få fram någon direkt och absolut klar och precis jämförelse mellan de olika civila och militära befattningarna. Jag skall dock be att få läsa upp, vad lönekommittén på denna punkt framhållit, vilket återfinnes i utskottets utlåtande, där det heter, att »enligt lönekommitténs mening måste en jämförelse mellan civila och militära befattningshavare i syfte att bedöma skäligheten i lönerelationen inskränkas till vissa allmänna överväganden. En dylik mera

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)
allmän jämförelse gäve ingalunda till resultat, att den militära personalen generellt sett befunde sig i ett sämre läge än den civila.» Jag försäkrar, att lönekommittén så långt sig göra låtit varit angelägen att söka få fram möjliga jämförelsepunkter mellan de civila och militära befattningarna. Allmänna civilförvaltningens lönenämnd, som på detta område måste anses sitta inne med den största erfarenheten och sakkunskapen, har också förklarat, att lönekommittén enligt dess mening torde ha lyckats ganska bra i sin slutliga avvägning av lönenivån. Varje detalj har också under utredningens gång gnuggats mot och med den militära sakkunskapen. Påståendet att frånvaron av någon direkt militär representant i lönekommittén skulle ha menligt inverkat på slutresultatet av kommitténs arbete är därför helt opåkallat. Förhållandet torde snarare vara det motsatta. Även den från militärt håll framförda beskyllningen för bristande förståelse från kommitténs sida för de starkt ökade krav, som numera både kvantitativt och kvalitativt ställas på allt militärt arbete, måste bestämt tillbakavisas. Men då det här främst gäller en direkt avvägning av lönebeloppen med utgångspunkt från den av riksdagen redan beslutade löne regleringen för de civila tjänstemännen, har man inom kommittén icke kunnat förbigå det faktum, att samma utveckling som i fråga om de militära befattningshavarnas arbete under senare år torde ha inträffat även för praktiskt taget alla civila statstjänstemän. Detta underströks också av de civila statstjänstemännen själva under de löneförhandlingar, som pågått med dem. Man torde alltså kunna våga påstå, att i fråga om avvägningen av lönerna med hänsyn till denna faktor full jämställighet kan anses föreligga mellan både de civila och militära befattningshavarna.

Redan förut har jag beklagat, att en uppgörelse icke kunde träffas mellan parterna, det vill säga kommittén och personalorganisationerna, i själva lönefrågan. Detta är så mycket mera beklagligt, som en dylik uppgörelse onekligen borde och syntes ha legat inom räckhåll. Ståndpunkterna hade under de i övrigt städe angenäma förhandlingarna betydligt närmat sig varandra. Från personalens sida hade man sänkt sina från början ganska starkt uppdrivna krav på löneökningar med ett belopp av 400 kronor för varje befattningshavare. Från kommitténs sida åter hade ett motförslag lämnats innebärande utöver samma genomsnittliga löneökning av bortåt 300 kronor per individ, som riksdagen beviljat de civila tjänstemännen, *dels* ett årligt ekiperingsbidrag av 180 kronor, som skulle kosta staten sammanlagt 850,000 kronor per år, *dels ock* ett sammanlagt belopp av närmare 300,000 kronor. Fördelningen av dessa 300,000 kronor skulle dessutom ske på det för militärpersonalen gynnsammaste sättet och främst läggas på slutlönerna i kaptens- och fanjunkargraderna, varigenom pensionsunderlaget för dessa tjänstegrader ökades. Detta tillägg kunde i medeltal, om det skulle ha varit fördelat lika på alla, beräknas till 60 kronor för var och en av de till ett antal av bortåt 5,000 uppgående officerarna och underofficerarna, vilka denna fråga berör. Den sammanlagda löneökning, som man nu föreslagit utöver de gamla lönerna, skulle alltså, om den vore jämt fördelad på samtliga befattningshavare, komma att uppgå till cirka 540 kronor per individ, lika mycket både för officerare och underofficerare. När man nu under förhandlingarnas gång efter dessa ömsesidiga tillmötesgående erbjudanden kom till den punkt jag nu antytt, kvarstod mellan parterna ett skiljande belopp, icke uppgående till 150 kronor per individ. Detta är visserligen ett ur löne regleringssynpunkt mycket betydande belopp men dock ganska obetydligt med hänsyn till meningsskiljaktigheterna vid utgångspunkten. Att åtminstone någon del av det skiljande beloppet, under förutsättning givetvis av att en definitiv uppgörelse kunnat träffas, ytterligare bort kunna utvinnas måste hava stått och stod säkert klart också för personalrepresentanterna. Något försök

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

från deras sida till ytterligare diskussion i lönefrågan gjordes emellertid icke. Personalförbunden avbröto helt enkelt förhandlingarna på denna punkt och förklarade i en skrivelse till kommittén, att längre än man på det hållet gått var man inte beredd att sträcka sig. Möjligen skulle man kunna förklara detta ställningstagande som ett utslag av stram militär ståndaktighet. Men å andra sidan hade man nog större skäl förmoda, att bakom denna vägran låg den hägrande spekulationen att genom agitation, personlig och i pressen, söka påverka opinionen för att på den vägen nå ett bättre resultat. Men ofta är »en fågel i handen bättre än tio i skogen». Dessutom underskattade man tyvärr, vilket jag livligt beklagar för hela militärpersonalens egen skull, betydelsen av den uppenbara »good will» och förmån som en uppgörelse i godo med statsmakterna vid förhandlingsbordet för framtiden måste innebära. Jag tror att den saken står redan nu klar för ganska många militärer, och den torde säkert bliva klar för flera i en framtid. Denna sida av saken förstods emellertid och beaktades på ett helt annat sätt på sin tid av de civila personalorganisationerna, möjligen kanske på grund av en delvis något större förhandlingsvana, då de något år förut befunnit sig i en mer eller mindre likartad situation.

En energisk agitation har ju också såsom för oss alla är välbekant under senare tider bedrivits från militärt håll, tyvärr, måste jag dock säga, inte alltid av helt sympatisk art, då man onekligen skjutit ganska högt över målet. Man har i icke nog kraftiga ordalag kunnat underkänna kommittéförslaget. Man har velat låta påskina att ett bifall till detsamma skulle kunna äventyra hela den militära rekryteringen, man har sagt att alla goda krafter skulle drivas att lämna militäryrket och inte minst att den föreslagna låga lönenivån innebure en total underskattning av militärernas arbete. Men vad hände? Jo, plötsligt efter alla dessa upprepade kraftiga salvor har man slutligen kommit underfund med att dessa påtalade olägenheter och dessa stora vådor nog kunde bortelimineras bara genom att lönenivån höjdes med det, jag måste konstatera det, i förhållande till det storartade resultatet dock ganska blygsamma beloppet av 100 kronor per man! Ty på något annat sätt kan man väl knappast förklara det förhållandet att man lyckats förnä försvarsväsendets lönenämnd, däri såsom militära ledamöter sitta just personalförbundens tvenne representanter vid förhandlingarna med lönekommittén, till den väl i och för sig ganska anmärkningsvärda åtgärden att under ärendets remissbehandling upptaga någon sorts privat löneförhandling inbördes och på egen hand uppgöra en helt ny löneplan. Slutresultatet blev en rekommendation av en extra present till personalen av ovan angivet belopp 100 kronor per man, eller bortåt $\frac{1}{2}$ miljon kronor inalles. Samma rekommendation har ju sedermera här framförts motionsvis i riksdagen. Att jag använder ordet »present» är givetvis fullt avsiktligt, då förslaget naturligtvis närmast framsprungit ur det goda hjärtelaget och ur en mycket naturlig och förstäelig sympati för militärerna. Ty för en direkt lönehöjning av den angivna storleken ha varken av lönekommittén eller av motionärerna framförts några som helst nya sakskalet utöver ett upprepande av de militära representanternas motiv, vilka ju punkt för punkt i lönekommitténs betänkande upptagits till bemötande och jag vågar påstå även där tämligen grundligt vederlagts.

Jag skall därför inte trötta med att här beröra den saken vidare, även om dessa synpunkter delvis för en fjärde gång återgivits i utskottets reservation, men jag vill tillägga, att den inofficiella och privata »nöjdförklaring» i detta avseende, om jag så får kalla den, som av representanter för militärernas huvudorganisationer inför lönenämnden lär ha avgivits som ett tacksamhetsbevis, givetvis inte kan i detta sammanhang tillmätas något större praktiskt värde.

För min del vill jag säga, att jag skulle ingalunda heller ha haft något per-

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

sonligen emot att bevilja militärerna en extra gåva, som för många av dem säkert är välbehövlig, detta om jag endast skulle följa mitt hjärtas bud och mening, men jag liksom vi alla i riksdagen måste tyvärr även se till konsekvenserna av ett sådant beslut, oavsett statsutgiften i och för sig.

Möjligheten av att en annan gång vid löneförhandlingar kunna träffa en samförståndsavgörelse, som man nu dock lyckats åstadkomma med det stora flertalet av statstjänstemännen, måste bli ytterligt försvårad, om det skall visa sig, att den, som icke träffar en dylik avgörelse, skall äga utsikt att sedermera genom agitation utåt nå ett bättre resultat.

Och så frågar jag mig även: skall det inte kännas ganska bittert och orättvist för de civila tjänstemännen om militärerna utöver den extra löneförhöjningen utanpå de 300 kronorna av 240 kronor, som jag förut omnämnt och som upptagits i kommittéförslaget och propositionen, skola erhålla ett ytterligare extra lönetillägg på 100 kronor var, sedan såväl lönekommittén som civila lönenämnden och i sista hand regeringen funnit den föreslagna lönenivån vara väl avvägd mellan de olika parterna?

Slutligen en fråga till. Om man utgår ifrån att som från början var avsett löneregreringsförslag för både civila och militärer samtidigt hade förelagts riksdagen, exempelvis förra året, skulle riksdagen då verkligen ha varit beredd att ge den favör, varom nu är fråga, denna extra hundrakrona enbart till ena parten, den militära, delvis under hänvisning till förslaget motivering, att detta inte kostar staten mer än 500,000 kronor, eftersom militärerna äro relativt få, medan samma favör, om den gäves till de civila, till ett antal av cirka 85,000 uppgående tjänstemännen, måste avslås, då de äro så många, att kostnaden för denna löneökning åt dem härigenom skulle stegras med det oroväckande årsbeloppet av cirka 8¹/₂ miljon kronor?

Ty det förhåller sig verkligen så, att den extra löneförhöjningen, som försvarsväsendets lönenämnd föreslagit och som för militärerna kostar 500,000 kronor, skulle om den gavs även åt de civila tjänstemännen, som redan fått eller vänta att få sin löneroglering genomförd, skulle kosta ytterligare 8¹/₂ miljon. Och jag ber få understryka att jag här även försökt visa att enligt min mening någon särskild direkt anledning att besluta en höjning bara av militärernas löner men inte av de civila tjänstemännens knappast kan föreligga. Där emot har jag inte yttrat mig om huruvida vid denna löneroglering hela lönenivån som sådan är väl avvägd, om själva löneökningen är för liten eller om den bort vara större. Det är en annan fråga.

Om man nu återgår till att jämföra dessa två personalgrupper, de civila och militärerna, samt tar i betraktande de olika kostnaderna vid bifall till de extra lönetilläggen, undrar jag om inte riksdagen, därest även den militära lönefrågan förelegat förra året, dock skulle ha tvekat att företa en sådan klyvning av lönetilläggen, som man nu förordar. Jag vågar för min del tro att man icke skulle ha gått med på något sådant, och jag tror därför att riksdagen inte bör göra det i år heller.

Personligen är för mig den iråkade situationen ganska pinsam, det måste jag medge. Jag har gjort allt vad jag har kunnat för att stödja militärpersonalens önskemål inom kommittén, så långt jag ansett det rätt, riktigt och möjligt. Resultatet har tyvärr inte fullt blivit vad jag hoppats och trott, men delvis måste jag tyvärr säga, att detta beror på bristande stöd från klienternas egen sida. Nu nödgas jag i dag av sakliga skäl gå emot mina militära vänners intressen. Jag kommer antagligen att betecknas som deras vedersakare och få uppbära kländer därför, men det kan tyvärr icke hjälpas. Sådant som läget är måste jag som min bestämda mening uttala, att det knappast vore klokt och icke heller fullt rättvist mot andra löntagargrupper, om riksdagen ginge en an-

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

nan väg än den som av utskottsmajoriteten har anvisats. Första kammaren skulle enligt min mening handla klokt, om den liksom andra kammaren på alla punkter följde det, jag vågar påstå, sakligt väl avvägda regeringsförslaget.

Herr **Domö**: Herr talman! Jag vet inte om det beror på att den föregående ärade talaren icke tillmäter utskottets tillstyrkande förslag tillräcklig betydelse, när han redan från början så hårt griper in i debatten, eller att han på grund av sitt ledamotskap i lönekommittén känner sig så fast sammanvuxen med förslaget, att han icke vill vara med om att riksdagen skärskådar det från några som helst andra utgångspunkter än dem han har anlagt. Jag vill något beröra det avvägningsspörsmål, varom den föregående ärade talaren yttrade sig. Talaren byggde sin argumentering på det enligt hans mening existerande faktum, att det nu förelåg och vid föregående löneroglering hade förelegat en absolut riktig avvägning mellan de civila och de militära befattningshavarna, men jag vill i förbigående erinra om att det knappast är möjligt att göra en sådan avvägning eller med bestämdhet säga att den avvägning som gjorts är den riktiga. Det är ju så många obestämbara faktorer som spela in. Det är inte i allo jämförbara grupper, det är inte jämförbart arbete, det är inte jämförbar utbildning, och det är framför allt skiftande tjänstgöringsförhållanden. Jag vill bara peka på att militärerna i yngre dagar få finna sig i kommenderingar och förflyttningar i långt högre grad än de flesta andra befattningshavare. Visserligen få de flyttningsersättning, men vi veta alla hur besvärligt och även kostsamt det är för en del yngre militärer under alla kommenderingsåren. Jag bestrider alltså att man skulle kunna fastslå att avvägningen är absolut riktig. Militärlönefrågan är som så mycket annat en omdömesfråga, och det torde vara skäl att ta hänsyn till de synpunkter som just nu kunna anläggas på frågan, och inte lita på att den avvägning som förut är gjord är den riktiga. För min del skall jag inte närmare yttra mig om 1921 års löneroglering, men att a priori säga att den var så väl avvägd som utskottet gör gällande, vågar i varje fall icke jag.

Jag skall tillåta mig, herr talman, att i anledning av den föregående ärade talarens anförande peka på ett särskilt förhållande, vari jämföras de militära löneförmånerna och motsvarande civila i Stockholm. Det framgick av hans anförande att han ansåg att de militära befattningshavarna skulle vara väl så tillgodosedda som de civila. Kanske det är så i vissa fall, men i stort sett vågar jag bestrida detta. Om vi jämföra löneförhållandena för en poliskonstapel i Stockholm och en sergeant med Stockholm som förläggningsort, finna vi att poliskonstapelns begynnelselöne är 4,080 kr. och sergeantens 3,798 kr. Det är en skillnad av icke mindre än 282 kr. till poliskonstapelns favör. Jämför man en brandförmän och en sergeant, visar det sig att den förre har en begynnelselöne som med inte mindre än 422 kr. överstiger sergeantens. Ser man på slutlönen har poliskonstapelns inte fullt så stor slutlöne som sergeanten. Denne har nämligen 108 kr. mer, men däremot har brandförmannen en slutlöne som är 132 kr. högre än sergeantens. Jag ber dessutom att få påpeka, att för att komma in som poliskonstapel måste en fast anställd från armén ha genomgått furirskola, men för att bli befördrad till sergeant måste han utöver furirskolan ha genomgått arméns treåriga underofficersskola i Uppsala. Jag har dragit fram detta exempel, herr talman, för att påvisa att man ingalunda kan tala om några för höga avlöningsförmåner för dessa militära kategorier, och ungefär likartade fall torde kunna anföras beträffande andra grupper inom det militära.

Jag kan sannerligen inte förstå att man så bestämt som herr Tamm gjorde kan säga, att det skulle bli prejudicerande, om vi beslöte att gå med på reser-

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

vanternas, d. v. s. lönenämndens förslag, emedan då de civila lönerna måste höjas eller anspråk på sådan höjning komme att framställas. Redan av vad jag sade om omöjligheten att ge något bestämt omdöme om avvägningen framgår ju att man måste opponera sig mot ett sådant påstående.

Det kan nog göras ganska många invändningar mot herr Tamms redogörelse för förhandlingarna mellan lönekommittén och befattningshavarna, men jag vet inte om det är så lämpligt att resonera om sådana detaljer här i riksdagen. Jag vill endast med anledning av vad herr Tamm sade påpeka, att lönekommittén kanske får dela skulden för att ingen uppgörelse kom till stånd. Herr Tamm lät tydligt förstå att en uppgörelse varit inom räckhåll, därest militärerna hade kommit med något lägre krav än de gjorde. Lönekommittén skulle, antydde han, ha gått upp ett stycke till. Vad är det då som har inträffat? Jo, militärerna ha förklarat sig nöjda med det förslag som lönenämnden har framlagt. Detta innebär ju inte någon större ökning, endast ungefär hundra kronor, vilket herr Tamm också tyckte var litet. Då frågar jag: Varför kunde man inte nå en uppgörelse redan i lönekommittén? Anledningen var nog delvis att lönekommittén inte var tillräckligt skicklig när det gällde att förhandla.

Jag tillåter mig, herr talman, att peka på ytterligare ett par saker. Den ena är att kostnaden för den förbättring som reservationen föreslår, d. v. s. samma lön som lönenämndens förslag innebär, understiger en halv miljon kronor om året. Det är i och för sig icke någon större summa. Någon fara för prejudicering kan enligt min mening icke föreligga, om man vid en avvägning tar hänsyn till de speciella förhållanden i mångt och mycket, beträffande tjänstgöring och annat, som råda för militärerna. Jag kan inte se annat än att det skulle vara mycket lyckligt om man även vid denna löneuppgörelse kunde nå ett samförstånd. Ty varför skall betydelsen av en ömsesidig anslutning anses vara mindre när det gäller militära befattningshavare än när det gäller andra befattningshavare? Jag har inte den uppfattningen, att militärerna ha kommit med några obefogade krav; därom vittnar deras anslutning till lönenämndens förslag.

Nu äro vi ju i färd med att nyordna vårt försvar, och glädjande nog omfattas försvaret numera med allmänt intresse. Finns det, herr talman, någon anledning att underlåta att göra den lilla justering av lönekomitténs förslag som ett bifall till reservationen skulle innebära? Skulle det icke i stället vara lyckligt om man kunde ge de militära krafterna det erkännande och visa dem det tillmötesgående, som ett bifall till lönenämndens förslag skulle innebära? Det är ingalunda betydelselöst om de militära lönefrågorna lösas i samförstånd med militärerna själva. Vi böra uppskatta deras arbete, och ingen vill väl förneka att detta i dessa tider är oerhört pressande. De stå inför stora organisatoriska uppgifter, och var och en måste på sitt speciella område göra det yttersta för att hinna med vad som fordras av honom. Det tillmötesgående som jag nyss nämnde skulle bli en välförtjänt uppmuntran. Jag är övertygad om att även därförutan komma militärerna att göra sin plikt, men riksdagen bör inte underlåta att ge dem den uppmuntran som lönenämndens förslag innebär. Denna löneförbättring saknar heller inte betydelse för militärernas familjer, som många gånger ha svårt att klara sig på de knappa lönerna.

Jag kommer alltså, herr talman, till det resultatet, att kammaren bör bifalla det förslag, som innefattas i den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna reservationen, och yrkar bifall till denna.

Häri instämde herrar *Holmström, Mannerskantz, Ekströmer, Sundberg och Bäcklund.*

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

Herr Gustafsson, Per: Det ligger i sakens natur, att när det gäller att bestämma lönerna för tjänstemän, man icke kan låta tjänstemännen själva träffa avgörandet. Skall det ske en avvägning måste denna nödvändigtvis göras av personer som stå utanför de därav berörda grupperna. Genom tillsättande av 1936 års lönekommitté har finansministern försökt åstadkomma en sådan avvägning med hjälp av utomstående personer. Det är ju allmänt bekant att lönekommittén anser sig ha nått en avvägning, som är så nära den riktiga som möjligt. Jag vågar inte bestrida att så är förhållandet. Kungl. Maj:t har byggt propositionen på de slutsatser som lönekommittén har kommit till, och utskottsmajoriteten har med samma utgångspunkter ansett att ett bifall till propositionen under nuvarande situation är det riktigaste. Andra kammaren har som bekant godkänt utskottets förslag, och jag tror att första kammaren gör klokast i att följa andra kammarens beslut.

Det är icke lönt att gå in på några detaljer efter den klarläggande överblick som herr Tamm nyss gjorde, och till vilken inte är så mycket att tillägga. Gentemot herr Domö vill jag säga, att det icke går att komma ifrån att ett bifall till reservationen skulle få prejudicerande betydelse. Det kan inte hjälpas att så blir förhållandet. Vi hörde nyss att även om höjningen för de militära befattningshavarna endast skulle belöpa sig på 500,000 kr. årligen — jag betonar att det är en årligen återkommande utgift — så skulle konsekvensen, d. v. s. en motsvarande kompensation åt de civila befattningshavarna, medföra en årlig utgiftsökning av 8.5 miljoner kronor. Om lönekommittén nämligen har lyckats åstadkomma en något så när riktig avvägning mellan de civila och de militära befattningshavarna, så bör en ökning åt den ena sidan även medföra en ökning åt den andra. Jag anser emellertid att det inte kan gå att utan vidare binda sig vid sådana ökningarna i statsutgifterna, och därför tror jag att det är bäst att i närvarande stund bifalla utskottets hemställan, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Berg, Robert: Herr talman! Jag har tillåtit mig att i denna fråga väcka en motion, som avser att bereda möjlighet för de underofficerare vid flottan, som till följd av befodringsförhållandena därstädes icke kunna befordras till flaggunderofficerare, att i förhållande till sin tjänstetid uppflyttas från femte till sjätte lönegraden. Flottans underofficerskår består ju av olika stater, styrmansstaten, artilleristaten, ekonomistaten, hantverksstaten etc. När till exempel en flaggmaskinist avgår med pension, är det inte möjligt att befordra en underofficer på styrmansstaten, även om denne på grund av sin tjänstetid skulle vara berättigad att uppflyttas till flaggunderofficer. Detta medför att en underofficer av andra graden, oaktat han är duglig och lämplig på alla sätt, kan få gå kvar såsom sådan tills han blir pensionsmässig. Det förefaller mig vara en orättvisa mot honom, och när han uppfyller alla kvalifikationer bör han åtminstone i avlöningshänseende hållas skadeslös för ogynnsamma befodringsförhållanden. Utskottet har emellertid icke funnit denna motion ge anledning till beaktande, men jag undrar ändå om icke statsmakterna förr eller senare nödgas ta ställning till detta spörsmål.

I den lönefråga som riksdagen nu skall fatta beslut om kan man i stora drag uttrycka skillnaden mellan Kungl. Maj:ts proposition och lönenämndens förslag så, att det rör sig om en summa av i runt tal 100 kronor. De sakkunniga på detta gebit som framlagt förslaget i hela dess omfattning, både i vad det avser officerare och underofficerare, ha baserat det på en jämförelse med civila lönegrupper av olika slag. Det är ju alltid så vid en löneroglering att man måste söka vissa jämförelsepunkter för att få ett utgångsläge. Detta ha

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

givetvis även de sakkunniga gjort, men de ha därvid enligt mitt sätt att se glömt bort en mycket viktig omständighet beträffande flottans underofficerare. Sedan 1925 års härordning genomfördes få dessa underofficerare treårskommanderingar på respektive fartyg. De få alltså i regel vistas tre år ombord, endast med avbrott för korta ledighetstider. Detta är något man bör ta hänsyn till vid en jämförelse med en viss befattningshavare på samma lönenivå inom den civila förvaltningen. En underofficer vid flottan, som under tre års tid lever ombord på ett fartyg, har också helt andra tjänstgöringsförhållanden än en underofficer vid armén, som ju ständigt får gå hemma vid sitt regemente eller vistas hos sin familj, med undantag av korta övningar på en, två eller kanske tre dagar. Om de sakkunniga hade tagit hänsyn till detta borde de ha upptäckt, att här är en lucka i jämförelsen mellan civila befattningshavare i motsvarande lönegrader och underofficerare vid flottan, och kommit underfund med att de ytterligare hundra kronor som ifrågasätts för de senares räkning icke är för mycket.

Nu har det emellertid — det bör man väl kunna medge — uppstått en egenomlighet beträffande denna fråga. Ätminstone för en människa som under ett långt liv varit sysselsatt med löne regleringar av olika slag ter det sig litet underligt, att den i lönefrågor verkligt sakkunniga lönenämnden har stannat vid ett annat lönebelopp än de av Kungl. Maj:t tillsatta sakkunniga. Jag är inte kompetent att bedöma vilka som sitta inne med den största sakkunskapen, de av Kungl. Maj:t tillsatta sakkunniga eller den militära lönenämnden, men tänker jag på motsvarande kommittéer på andra områden måste jag tillägga den fasta institutionen större sakkunskap än den tillfälligt tillsatta. Därmed har jag kommit dit jag vill komma, nämligen att man bör tillmäta den militära lönenämndens erfarenhet och kunskaper större värde än man gjort i detta fall.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har motiverat sin skiljaktiga mening därmed, att om lönenämndens ståndpunkt skulle ha följts, hade han måste ta hänsyn till de civila befattningshavarna i motsvarande löneställning. Han kom till det resultatet, när han gjorde sina jämförelser. Man måste hysa respekt för denna herr statsrådets ståndpunkt, ty bakom den ligger ju en strävan efter rättvisa som alltid utmärkt herr statsrådet i detta avseende. Men det finns ingen regel utan undantag, och jag måste säga att när de sakkunniga icke kunnat träffa en överenskommelse med befattningshavarnas representanter om lönebeloppen, är det nödvändigt att falla tillbaka på den större sakkunskapen hos den militära lönenämnden, som ju visat sig mäktig att träffa en överenskommelse genom förhandlingar och därmed lösa detta kvistiga problem. Därmed har jag inte på något som helst sätt underkänt de sakkunniga, men jag måste komma till detta resultat.

Ja, herr talman, med de synpunkter som jag här givit uttryck åt nödgas jag yrka bifall till den reservation som är avgiven av herr J. B. Johansson m. fl. Jag hade även velat yrka bifall till min egen motion, men då detta ju är lönlöst avstår jag från ett yrkande i denna punkt.

I detta anförande instämde herr *von Heland*,

Herr Ericsson, Herman: Herr talman! Den fråga vi här behandla är i själva verket en avvägningsfråga och gäller huruvida den ifrågasatta avvägningen mellan militära och civila befattningshavare är riktig och var riktig när samma fråga behandlades 1921. Då reserverade sig herr Widell i sakkunnigekommittén mot den jämförelse, som kommittén hade gjort mellan civila och militära befattningshavare, och förklarade sig absolut icke kunna godkänna den uppfattning som de sakkunniga uttalade, särskilt då det gällde jämföran-

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

det av sekreteraregruppen i de centrala ämbetsverken med kaptener. Förutom med sekreterare jämförde de sakkunniga kaptener med stationsinspektorer av klass 1. Jag skall be att få säga några ord med anledning av denna jämförelse och nämna några siffror från statens järnvägar som jag bäst känner till. Jag förmodar dock att förhållandena äro desamma i de övriga affärsverken och civilförvaltningen i allmänhet.

Jämförelsen mellan kaptener och stationsinspektorer av klass 1 anser jag liksom herr Widell och även statsutskottet och riksdagen 1921 icke vara riktig. En militär befattningshavare blir i allmänhet kapten efter nio—tio års tjänstetid, men stationsinspektör av klass 1 blir inte en tjänsteman vid statens järnvägar förrän tidigast efter tjugu år, sedan han passerat en oändlig massa lönegrader dessförinnan. Herr Domö anförde flyttningarna som ett skäl. Jag vill då tala om att en stationsinspektör av klass 1 har fått flytta många fler gånger, innan han blir stationsinspektör av klass 1, än kaptenen har fått göra innan han blir kapten. Redan vid sin första befordran från stationssskrivare till förste stationssskrivare får befattningshavaren i allmänhet flytta, och sedan skall han gå igenom graderna stationsinspektör av klass 4, 3 och 2, innan han kommer till klass 1, och för varje gång blir det en flyttning, såvida inte en station av klass 2 där han är placerad flyttas upp till klass 1, vilket inträffar ytterst sällan. Jag anser alltså, att den jämförelse, som 1921 års sakkunniga gjorde, inte var riktig, och riksdagen handlade alldeles rätt, när den underkände deras förslag och följde reservanternas linje. Efter 1921 fattades beslut endast för ett år i sänder fram till 1927, då frågan avgjordes definitivt. Därvid yttrade sig även den militära lönenämnden, men man gjorde då ingen ansträngning att få löneplanen ändrad. Hade saken ur rättvisans synpunkt varit så viktig som man i dag gör gällande, förvånar det mig att militärlönenämnden år 1927 inte med allvar gick in för att få ur världen den orättvisa, som man ansåg begången år 1921. Det gjorde man emellertid inte.

Reservanterna ha som skäl för sitt förslag anført, att den tekniska utvecklingen på det militära gebitet efter 1921 varit synnerligen stark och att omgestaltningen av vårt försvar ställt betydligt ökade krav på personalen. Då vill jag säga, att utvecklingen inom civilförvaltningen inte heller har stått stilla. Jag skall anföra en del uppgifter och håller mig därvid fortfarande till det verk jag bäst känner till, nämligen statens järnvägar. Sedan 1920 har den trafikerade väglängden ökats från 5,581 till 7.679 kilometer eller med 38 %. Stationernas antal har ökats från 880 till 1,593 eller med 81 %, och antalet tillryggalagda tåg- och färjekilometer har stigit från 24.6 miljoner till 53.5 miljoner eller med 118 %. Antalet personkilometer har ökats med 64 % och antalet godstonkilometer med 91 %. Nå, säger man, då har väl personalen ökats i samma proportion? Nej, personalen har minskats från 39,345 befattningshavare 1920 till 31,405 år 1937, alltså med 20 %, och denna minskning är föranledd huvudsakligen av rationaliseringen inom verket. Denna rationalisering har delvis bestått i att man infört Kunze-Knorr-bromsar. Därigenom lediggjorde man tusentals bromsare, som förut hade följt med godstågen och som kunde vara behjälpliga med lossning och lastning av gods vid stationerna ävensom vid vagnväxling. Nu har man inga bromsare längre, och därför ställas ökade krav på den medföljande personalen. Numera följa icke mer än 3 man med lokalgodstågen i stället för de 8 man, som förut kunde hjälpa till vid stationerna. Vidare har man i stor utsträckning elektrifierat järnvägarna, vilket medfört, att hastigheten ökats, så att den personal, som nu följer med tågen, måste klippa biljetter och lasta in gods på betydligt kortare tid än förr. Utvecklingen inom affärsverken har alltså heller inte stått stilla under den tid, som förflutit sedan år 1921, och de ställa i dag betydligt större krav på sin personal än de gjorde då.

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

Det är därför fullt befogat att ta hänsyn till detta faktum, när man går att söka avväga lönerna så rättvist som möjligt.

Herr Berg nämnde något om utebliven befordran. Jag kan tala om för herr Berg, som ömmar för en del av sina mannar i Karlskrona och tycker att det dröjer så länge, innan de bli befordrade, att det i Malmö finnes ett trafikbiträde, som jag känner; han genomgick förmanskurs år 1919 men har ännu inte blivit befördrad till förman just på grund av den rationalisering som försiggått och som haft till följd, att en del ledigblivna förmansbefattningar indragits. Vidare söker man från järnvägsledningens sida överflytta en hel del arbetsuppgifter, som förut ålegat högre personal, på den lägre personalens axlar. År 1921 fanns det 457 tjänstemän i 17:e lönegraden och däröver, 1937 hade antalet nedgått till 375, alltså med 18 %, och åtskilligt av deras arbete hade överflyttats på lägre befattningshavare. Likaså har stationsskrivaregruppen reducerats från 509 år 1920 till 426 år 1937 för att innevarande år ytterligare minskas till 398.

Den utveckling man talar om på det militära området har alltså haft sin motsvarighet inom civilförvaltningen, framför allt vid affärsverken. Den avvägning, som skedde år 1921, var nog tämligen rättvis, och jag anser det inte vara någon anledning att nu frångå densamma. Jag har förut svarat herr Domö angående flyttningarna. Han talade nu senast om poliskonstaplar. Jag vet inte hur det är i Stockholm, men i Malmö kommer ingen militär in som poliskonstapel med mindre än han har genomgått polisskolans lägre kurs, som räcker 19 veckor. Vill han nå befälsställning inom poliskåren, måste han genomgå ytterligare 20 veckors utbildningskurs.

Jag har velat nämna detta, herr talman, endast för att framhålla, att den utveckling, som reservanterna tala om, har ägt rum på alla områden. Sedan vill jag allvarligt understryka vad herr Tamm sade. När reservanterna tala om att merkostnaden för statsverket skulle stanna vid 500,000 kronor, är detta ett uttalande, som riksdagen icke får göra till sitt. Det skulle nämligen innebära, att om en grupp befattningshavare är liten, så kan den få löneförhöjning, emedan det inte kostar så mycket, även om det inte är skäligen och rättvist, men är gruppen stor, skulle man inte kunna medge samma löneförhöjning, därför att det då skulle kosta många miljoner. Vi vilja, att lönefrågan skall avgöras efter skälighetens och rättvisans synpunkter och inte göras beroende av huruvida det kostar så och så många miljoner.

Herr Berg tillmäter den militära lönenämnden större sakkunskap än de sakkunniga. Nu hör det till historien, att även den civila lönenämnden yttrat sig i denna sak. Om vi nu jämställa dem och säga, att de äro lika sakkunniga — den civila lönenämnden är sakkunnig på sitt område och den militära på sitt — få vi väl antaga, att lönekommittén, som handlagt dessa ärenden, försökt tränga in på bägge områdena för att åstadkomma det bästa och mest rättvisa resultat. Jag fäster alltså det största avseende vid vad lönekommittén i denna fråga har sagt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag i den nu föredragna punkten.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Det finns i denna diskussion inte så mycket att tillägga till de argument för propositionen eller utskottsutlåtandet, som redan blivit anförda, men jag vill ändå gärna säga några ord för att dels uttrycka ett beklagande över att denna del av löne regleringen inte har kunnat ske under samma enighet med de anställda som fallet har varit med de föregående. Jag skall dessutom be att så kort som möjligt få

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

ange, varför de argument, som av företrädarna för reservationen blivit anförda, på mig inte verka övertygande.

Jag skulle vilja börja med att påpeka, att i denna reservation saknas faktiskt det starkaste argument, som under hela diskussionen om de militära lönerna blivit framfört och som också förklarar den misstämning, som råder inom kretsarna av dessa befattningshavare. Det är det åtminstone tidigare godtagna faktum, att de militära befattningshavarna vid 1921 års lönereglering av rent tillfälliga omständigheter skulle ha försatts i ett sämre läge än de civila. Man har sagt, att på grund av den svåra ekonomiska kris, som då hade drabbat vårt land, var riksdagen böjd för att säga, att här fanns ett sätt att spara så och så mycket pengar, och därför pressade man ned lönerna lägre än som annars hade varit skäligt. Det är detta argument, som av naturliga skäl har vunnit mycket bestämd tilltro inom de militära kretsarna och som där har framskapat den misstämning, som ligger bakom det misslyckande från lönekommitténs sida att komma till en uppgörelse, vilket den annars väl hade kunnat undvika. Det argumentet saknas emellertid i reservationen, och jag måste betrakta detta som det tydligaste vittnesbördet om att den utredning, som har företagits av lönekommittén och som den civila lönenämnden givit sitt godkännande, verkat övertygande. Denna utredning har nämligen givit vid handen, att någon sådan tillfällig stämning eller tillfälliga omständigheter inte avgjorde riksdagens ståndpunktstagande 1921, utan att man då fullt medvetet fastslog, att den avvägning, som vid det tillfället skedde, var en, som man tyckte, rimlig och rättvis avvägning mellan civila och militära löner.

Nu är jag den förste att erkänna, att en avvägning mellan löner på så olika områden, där tjänstgöringsgången är olika, pensionsåldern olika, och en hel rad av omständigheter äro annorlunda, icke kan göras så exakt, att man 1921 skulle kunnat säga, att detta var absolut riktigt, och att om det hade lagts till eller dragits ifrån hundra kronor, så skulle det varit oriktigt. Det tror jag visst inte att man kan göra. När man nu säger, att man inte kan göra en annan avvägning, så är det just med utgångspunkt ifrån att den avvägning, som för närvarande råder, har ägt bestånd i närmare tjugo år. Alla förhållanden ha anpassat sig därefter, rekryteringen till de olika grenarna har skett därefter, och vad man nu kan påstå är, att om reservanternas förslag att lägga i genomsnitt 100 kronor till var och en av de militära lönerna skulle gå igenom, så innebär detta ett brytande av den avvägning, som 1921 ansågs riktig och som sedermera ägt bestånd i närmare tjugo år. Det förefaller som om reservanterna själva hade en känsla av att det inte var möjligt att argumentera på den gamla linjen, ty detta argument har helt och hållet fallit bort, och i stället har man gripit till supplerande argument, vilka emellertid vart för sig vid närmare granskning inte ha någon större styrka. Det väsentliga argumentet är det, som den siste talaren här gått in på, nämligen att det på det militära området skulle ha skett en alldeles särskild teknisk utveckling, en sådan omläggning av arbetsformerna, att man därmed skulle kunna motivera en särställning för militären. Jag tror, att den som bara har haft möjlighet att höra militärer framföra detta argument kan känna sig imponerad av det, men den som har hört alla övriga grupper av stats-tjänare ständigt och jämt föra fram samma argument såsom det i första hand bärande, när de begära en lönereglering, och den som har hört den ena gruppen efter den andra förklara, att den tjänst, som man nu har och som kallas med samma benämning som för tjugo år sedan, är en helt annan tjänst med helt annat innehåll — den förstår, att det inte är möjligt att på den vägen leda sig fram till en ny avvägning mellan de militära och civila lönerna.

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

Att den starka utsvällning av vårt försvarsväsende, som ägt rum under de sista åren, inte kan anföras som skäl, behöver jag väl inte understryka. Om en del av statsverksamheten av någon anledning behöver utvecklas, följer naturligtvis därmed, att omfattningen av denna verksamhet ökas; där bli flera människor anställda, men det kan inte innebära något skäl att var och en av de anställda inom denna statsverksamhet skall få en bättre löneställning än andra, som utföra i stort sett samma arbete.

Den tredje linjen, på vilken man har argumenterat och som särskilt framhävts av herr Domö, går ut på att de militära lönerna i och för sig äro relativt låga, särskilt om man jämför dem med lönerna för vissa befattningshavare, som han hämtade exempel på från Stockholms stad. Det vittnar inte heller om att man tidigare har sysslat med lönefrågor, om man tror, att det argumentet kommer att betyda något, när det gäller just de militära lönerna, ty om det är något, som av *alla* statsanställda brukar anföras som skäl till höjning av deras löner, så är det just, hur mycket bättre vissa kommuner betala sina anställda än staten. Var och en vet, att Stockholms stad har en löneskala, som väsentligen överstiger den som staten anser sig kunna tillämpa, men om det argumentet har någon bärkraft, så har det bärkraft för höjning av alla statstjänarlöner och inte särskilt för höjning av de militära.

Då återstår — och jag skall inte förneka, att det för mig har spelat en viss roll — talet om att det är önskvärdt att såvitt möjligt mildra det missnöje, som funnits inom denna befattningshavaregrupp. Även om den argumenteringen i sina mera extrema former är mycket litet tilltalande, så har den, om man tar den med förstånd, en kärna av sanning. Det är klart, att en arbetsgivare — i detta fall staten — har all anledning, om det kan gå utan alltför stora konsekvenser, att sträcka sig så långt som möjligt för att nå fram till en överenskommelse, och var och en som hörde herr Tamms yttrande fick väl klart för sig, att det är just vad man inom lönekommittén försökt göra. Jag kan tillägga, att det inte skett utan medverkan från regeringens sida, där man har önskat sträcka sig så långt som det överhuvud taget var möjligt utan att det medförde konsekvenser, som man inte är beredd att taga.

Man har därför i praktiken lagt fram ett förslag, som i vissa hänseenden för de militära befattningshavarna är bättre än för de civila, men det håller sig ändå inom sådana gränser, att man inte är tvungen att gå till mötes nya anspråk från de övriga statstjänarna, som kunde säga, att man nu får riva upp den gjorda löneregleringen. Det tror jag däremot skulle vara nästan omöjligt att värja sig för, om även denna merutgift på 100 kronor, som reservationen innebär, skulle beslutas av riksdagen. Det är klart, att detta åter igen är en fråga om personligt omdöme. I andra kammaren sades det av förespråkarna för reservationen, att det inte är någon nyhet om man vägrar att taga en sådan konsekvens. Kungl. Maj:t och riksdagen kunna mycket väl säga nej, om man från de civila befattningshavarnas sida kommer och kräver, att de också skola få vissa tillägg. Jag vill bara säga, att för egen räkning kan jag inte resonera på det viset. Jag kan inte se någon motivering, som skulle vara tillräcklig för att möta övriga statstjänstemän, om de kräva samma tillägg, som reservanterna vilja ge åt militären, och det innebär, att denna lönereglering inte skulle kosta närmare en halv miljon, utan låt oss gärna för rundhetens skull säga tio miljoner, ty det skulle det säkerligen komma att innebära. Och till dem, som här sagt, att det inte är farligt att gå till mötes så mycket, skulle jag vilja göra den erinran, att från många håll just nu påpekas nödvändigheten av att se till, om inte en del av de utgifter, som staten redan har beslutat, på vissa punkter skulle kunna minskas för att bereda ytterligare rum för de för ögonblicket så nödvän-

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

diga militära utgifterna. Var och en förstår, hur svårt det är att verkligen beskära redan beslutade utgifter, men det finnes ett sätt att verka i samma riktning, och det är att undvika att fatta beslut, som med all säkerhet innebära ökning av statens utgifter.

Som jag i början av mitt anförande sade, är det beklagligt, att en misstämning, som till stor del har sin grund i en missuppfattning av ett tidigare beslut, skall ha spritt sig inom denna grupp av befattningshavare. Det är alltid besvärligt med statstjänarnas löner. Det är alltid svårt att säga nej till krav, som åtminstone från vissa gruppers sida förefalla ganska väl motiverade, nämligen de statstjänare, som sitta med de låga inkomsterna. De kunna i stor utsträckning med sanning peka på att de leva under knappa villkor, och man skulle intet hellre önska än att kunna förbättra deras läge så mycket som möjligt. Men man får komma ihåg, att statstjänarnas inkomster inte kunna skiljas ut från frågan om hela svenska folkets inkomster. Man måste hålla fast vid att när statstjänarna ha fått ungefär så mycket — och kanske väl det — som de med motsvarande utbildning och färdighet kunna skaffa sig i det enskilda näringslivet, då kan man inte ge mera annat än med samma motivering som man anför, när det överhuvud är tal om att använda statens medel för att förbättra olika medborgargrupperns levnadsstandard. Men då vågar jag uttala som min mening just nu, att trots alla de framsteg, som svenska folket gjort i fråga om effektivitet i sitt arbete och i fråga om inkomster och välstånd, så äro vi fortfarande inte rikare än att det för ögonblicket inte tycks vara skäligen att åt den grupp av medborgare, som är i statstjänst, ge mer än vad de sista löneregleringarna ha givit. Man kan uttala en förhoppning, att den höjning av välståndet, som ägt rum under senare tid, skall fortsätta, om vi med gemensamma ansträngningar använda våra tillgångar så gott vi kunna, och att i samma mån som levnadsstandarderna överhuvud höjes, också statstjänarna skola få sin del av denna förbättring. Men i den framtid, som man sålunda kan hoppas på, tror jag inte det vore lyckligt för de militära befattningshavarna själva, om de skulle ha lyckats skilja ut sig som en särskild grupp, gentemot vilken alla de övriga stode och betraktade dem som privilegierade. Jag tror att det, sedan den tillfälliga misstämningen gått över, även för militärerna själva skall te sig såsom det bästa, om de marschera i takt med alla de övriga medborgargrupperna och få den förbättring, som för alla i framtiden kan bli möjlig. Jag tror därför att man vid lugnare eftersinnande även bland militärerna skall finna, att ett beslut i överensstämmelse med statsutskottets förslag i dag för dem är det klokaste.

Herr Wistrand: Herr statsrådet utvecklade ganska utförligt grunderna för hans uppfattning att den militära personalens önskemål bl. a. vilade på en missuppfattning om innebörden av 1921 års riksdagsbeslut i frågan. Nu vill jag säga — och det medgav också herr statsrådet — att det är ytterligt svårt att göra avvägningar mellan militär och civil personal, när det gäller lönesättning. 1918 års militärsakkunniga framhöllo också vanskligheten av att göra en direkt jämförelse mellan militär och civil personal på grund av förefintliga betydande skiljaktigheter i olika avseenden. 1921 års riksdag fann ävenledes, att det var mycket svårt att göra jämförelser, och den allmänna civilförvaltningens lönenämnd har låtit sitt utlåtande, att föreliggande förslag innebure en i stort sett godtagbar avvägning mellan löneförmånerna i civil och militär tjänst, föregås av en mängd reservationer, att man överhuvud taget egentligen inte kan göra jämförelser mellan civil och militär personal. Det mest överraskande i detta utlåtande är att man överhuvud taget kan kom-

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

ma till ett resultat, så ofantligt många reservationer som man har gjort angående sina möjligheter att överhuvud göra jämförelser.

Då kommer man till frågan: varför har man under hela denna tid på militärt håll haft den uppfattningen, att man varit missgynnad? Jag vågar inte uttala mig om den saken, vill inte säga, om missnöjet varit berättigat eller inte, men psykologiskt berättigat torde det i ganska hög grad ha varit, och det skulle inte vara märkvärdigt, om man vid en objektiv avvägning, i den mån en sådan kan äga rum, skulle komma till det resultatet, att 1921 års beslut var för militären ogynnsamt. Var det i alla fall inte så, att detta beslut fattades i en indragningsanda och en anda av bristande intresse och uppskattning av försvaret, vilket på den tiden genomgick hela vårt folk, enkannerligen våra riksdagskretsar? Jag tror, att så var förhållandet, och jag tror, att man kan spåra återverkningar i beslutet just av dessa faktorer.

Nu ligger ju hela vår militärfråga på ett annat plan än vad den gjorde då. Nu har det skett inte endast en utökning av verksamheten, utan även en intensifiering av arbetet. Det har tillkommit ökade fordringar på personalens kvalitet i alla avseenden, och det kan inte vara obefogat, att man tar hänsyn till detta. Jag fruktar naturligtvis också för konsekvenser, om man kan säga, att de äro berättigade. Här har dock från alla håll, både i yttranden av statsrådet och från hörda myndigheter, betygats, att man inte kan göra verkliga jämförelser mellan militärt och civilt löneväsen. Då förefaller det mig egendomligt, att ett beslut i en fråga, som rör militärerna, verkligen skulle få återverkningar av den betydande omfattning, som herr statsrådet här har nämnt.

Herr statsrådet nämnde för övrigt, att han själv icke varit ovillig att gå längre än lönekommittén i syfte att nå ett samförstånd. Jag vet inte, vad detta skulle hava inneburit, men låt oss säga, att herr statsrådet som vanligt är hade varit beredd att tillstyrka, att man gått varandra till mötes på halva vägen. Då skulle herr statsrådet alltså ha varit färdig att tillstyrka en åtgärd, som enligt hans uppfattning skulle medföra konsekvenser med halva beloppet, fem miljoner kronor. Det är ju också ett mycket avsevärt belopp. Jag tror icke, att herr statsrådet skulle ha varit benägen att göra sådana medgivanden, om herr statsrådet verkligen hade haft den uppfattningen, att de skulle ha fått konsekvenser på andra områden till ett belopp av fem miljoner kronor.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag vill bara rätta ett missförstånd från herr Wistrands sida. Då jag talade om att jag hade varit villig att gå så långt till mötes som det överhuvud taget var möjligt, så berättade jag någonting, som hade inträffat genom att — och det trodde jag inte var någon hemlighet — det var under regeringens medverkan, som den överenskommelse inom lönekommittén kom till, vilken gav de militära befattningshavarna ett anbud, som kanske annars icke hade kommit. Detta ansåg jag också var att gå till den yttersta gränsen, dit man kunde tänja begreppen om den likformiga löneregleringen utan att behöva dra några ytterligare konsekvenser.

Herr **Holmström**: Herr talman! Jag hade inte tänkt uppträda i denna debatt, detta av rena opportunitetsskal. Även under herr Tamms anförande, som i hög grad förvånade mig och som skulle kunna ge mig anledning att säga en hel del, vidhöll jag denna min föresats. Jag vill dock nu säga några ord med anledning av det myckna talet om avvägningen mellan olika stats-tjänargrupperns löner och jämförelser mellan försvarets och de civila tjänstemännens löner. Från flera håll har ju här sagts, att det är svårt för att inte säga omöjligt att göra sådana jämförelser. Jag skall emellertid här göra en jämförelse, som man kan säga är ganska naturlig, nämligen mellan flottans

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

personal och kommunikationsverkens personal på statens ångfärjor. Det ligger väl nära till hands att jämföra dem med varandra.

Enligt 1921 års beslut, som ju högst få nu tyckas vara benägna att rucka på, är en underofficer av tredje graden, numera flaggkorpral, i lönehänseende likställd med en vanlig matros på statens ångfärjor. En underofficer av andra graden, motsvarande sergeant, är i lönehänseende jämställd med en förrådsman på statens ångfärjor. En flaggunderofficer, alltså en som innehar den högsta underofficersgraden vid flottan, har lägre lön än tredje maskinisten på statens ångfärjor. En flaggunderofficer, som är maskinist, kan t. ex. ha överinseendet och ansvaret för hela det invecklade och dyrbara maskineriet på ett pansarskepp. Han har lägre lön än tredje maskinisten på en statens ångfärja. En flaggunderofficer har samma lön som befälhavaren på en av kommunikationsverkets bogserbåtar. Vid flottan skötes befälhavarskapet på en bogserbåt av en underofficer av tredje graden. En löjtnant vid flottan, vilken kan vara fartygschef, ligger i lön långt under andre maskinisten på statens ångfärjor. En kapten vid flottan, vilken kan vara fartygschef, t. o. m. divisionschef, alltså chef för flera fartyg, har en lön, som ligger långt under befälhavarens av andra klass på statens ångfärjor. En kommendörkapten av andra graden, som kan vara chef för ett pansarskepp, kan vara divisionschef eller flottiljchef, har lägre lön än befälhavaren av första klass vid statens ångfärjor. Den som har befälet över ett pansarskepp med allt det invecklade som därmed följer, har alltså lägre lön än befälhavaren på en ångfärja, som går och vankar mellan Malmö och Köpenhamn. Detta, ärade ledamöter av kammaren, är väl en ganska naturlig jämförelse, som ställer frågan i klar belysning. Den militära personalens löner ligga långt under den civilas, och man behöver faktiskt, herr statsråd och chef för finansdepartementet, inte befara, att militärerna — som herr statsrådet nämnde i slutet av sitt anförande — vid bifall till reservationen skiljas från övriga statstjänare och betraktas såsom en särskilt privilegierad grupp i lönehänseende.

Jag har, herr talman, endast velat framlägga denna jämförelse och ber att få yrka bifall till den av herr J. B. Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna reservationen.

Herr Wagnsson: Herr talman! Då jag vid voteringen ämnar stödja reservationen, vill jag med några ord ange skälen för mitt ställningstagande.

Som finansministern nyss framhöll, är den springande punkten här utan tvivel avvägningen mellan den civila och den militära lönenivån. Det är emellertid mycket svårt att göra en sådan avvägning riktig. Då finansministern nyss förklarade, att varje tal om att man skulle kunna göra en exakt avvägning mellan tjänster av så olika slag är orimligt, så framgår det ju, att den, som inte haft tillfälle att så ingående sätta sig in i lönefrågorna, står ännu mera tvekande inför problem av denna art. Jag tror, att finansministern hade alldeles rätt, när han så kraftigt underströk detta. Med anledning därav vill jag emellertid säga, att mellan det krav, som man från militärt håll framfört, och det förslag, som lönekommittén stannat vid, gapar ett ganska stort svalg. Nu har emellertid den militära lönenämnden framlagt ett förslag, tillkommet efter förhandlingar med personalen. Det har accepterats av personalen och innebär faktiskt en kompromiss mellan dessa två olika ståndpunkter. Det innebär, som redan en talare sagt, en genomsnittlig ökning med 100 kronor per beställningshavare och år. Om, som finansministern nyss framhöll, en exakt avvägning inte kan göras, synes det mig inte omöjligt, att man utan att behöva befara några konsekvenser av sitt handlande kan tillmötesgå de synpunkter reservanterna framfört. Hundra kronor mer behöver nämligen,

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

synes det mig, inte medföra några som helst konsekvenser för avlöningsbestämmelserna beträffande de civila befattningshavarna.

Det synes mig också, att det finns vissa andra skäl, som tala för ett bifall till reservationen. Man undanrycker därmed, som flera talare förut framhållit, grunden för ett befintligt missnöje i militära kretsar, något som säkerligen ur försvarssynpunkt kan vara av en viss betydelse.

Därtill kommer också en annan synpunkt, som framhållits i det Socialdemokratiska ungdomsförbundets tidskrift Frihet, där i en artikel denna fråga berörts. Där heter det bl. a.: »Emellertid står en icke minst ur demokratiseringssynpunkt ganska viktig fråga nu inför sitt avgörande i riksdagen, nämligen frågan om löneroglering för försvarsväsendets officerare och underofficerare. Det lär icke kunna förnekas», skriver Frihet vidare, »att de ekonomiska förhållandena har stor betydelse för möjligheterna att få till stånd en önskvärd rekrytering på bred bas av befälskåren.» Jag delar Frihets uppfattning, att föreliggande lönefråga har en viss betydelse ur demokratiens synpunkt.

Inte minst med hänsyn till det internationella läget förefaller det mig vidare vara av vikt, att man från statsmakternas sida gör allt som är möjligt för att uppmuntra en rekrytering av officers- och underofficerskåren på bred bas. Detta är också för mig ett skäl att bitäda den förevarande reservationen, som avser — jag citerar fortfarande Frihet — att »vara en skälig erkänsla och en nyttig stimulans» åt dem, som ha befälet vid vårt försvarsväsen.

Jag kommer alltså, herr talman, att biträda reservationen.

I herr Wagnssons yttrande instämde herr *Ström, Fredrik*.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Sedan jag begärde ordet, har åtskilligt sagts till förmån för reservationen och det särskilt av den senaste ärade talaren. För att inte göra mig skyldig till upprepning skall jag därför inte säga en del av vad jag tänkt yttra utan vill begränsa mitt anförande till att helt kort framhålla det konstaterande, som jag gjorde i statsutskottet. På särskild fråga bekräftades det där av dem, som äro närmare insatta i detta ärende, att ett bifall till reservationen icke komme att verka prejudicerande i fortsättningen.

Det är riktigt, som herr statsrådet säger, att det här mera gäller ett personligt omdöme. Jag har för min del tagit starkt intryck av vad lönenämnden har sagt. Lönenämnden, som ju utgör ett organ för granskning av hithörande spörsmål, säger, att någon höjning av de föreslagna lönebeloppen icke vore obefogad. Den senaste ärade talaren har i rättvisans intresse framfört meningar, som jag finner vara mycket befogade. Det har konstaterats under debatten — åtminstone har jag fått den uppfattningen — att de militära lönerna ligga under de civila och att det finns verkligt bärande skäl för någon justering uppåt. Det är ju inte några avsevärda ändringar, som här begäras, utan endast en mindre justering. Jag blev därför mycket förvånad, när jag hörde herr Tamm använda sådana starka uttryck, som att detta inte är klokt och inte rättvist. Detta måste ju vara överord. Det kan väl inte vara någon hjärtesak för herr Tamm, som suttit i kommittén, om ett kommittébetänkande på en viss punkt justeras i någon mindre grad. Inte skall man för den sakens skull behöva tillgripa sådana överord om reservationen som att den inte är klok och inte rättvis.

Herr Gustafsson i Benestad levererade också ett uttalande, som inte gärna bör få stå oemotsagt. Han sade, att man får inte låta tjänstemännen själva bestämma sina löner. Man kan väl inte säga, att det här ärendet ligger till på det sättet. Ärendet har undergått beredning av kommitté, av lönenämnd, av

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

statsutskottets första och tredje avdelning gemensamt, av det samlade statsutskottet och sedermera i kamrarna. Det är, som jag nyss sade, ett personligt omdöme, om man finner denna lilla justering vara rättvis. Det är vad jag under behandlingen av detta ärende har funnit, att den är. När det då tillika har konstaterats, att den icke verkar prejudicerande och när det inte rör sig om några stora belopp sammanlagt, finner jag, herr talman, sakliga skäl tala för ett bifall till min m. fl:s reservation, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Wahlmark: Jag vill gärna erkänna, att när jag först kom i kontakt med denna fråga, tyckte också jag att en ytterligare rimlig höjning av den militära lönestandardens utöver vad lönekommittén föreslagit var mycket befogad och att jag således kunde vara med om en sådan, helst som den kom att röra sig om ett så ringa belopp som 100 kronor till varje befattningshavare, såsom redan nämnts här. När emellertid lönekommitténs förslag kom till en av de lönenämnder, som jag tillhör, nämligen allmänna civilförvaltningens lönenämnd, blev denna min uppfattning ordentligt korrigerad. Denna lönenämnd hade att yttra sig om avvägningen av lönebeloppens storlek i förhållande till varandra för de militära och de civila befattningshavarna. Eftersom det här endast varit fråga om försvarsväsendets lönenämnd, vill jag bestämt hävda, att den allmänna civilförvaltningens lönenämnds kompetens att bedöma denna avvägning är fullt ut lika stor som försvarsväsendets lönenämnds. Det visade sig vid civila lönenämndens prövning av förhållandena, att påståendet, att militärerna genom den föreslagna löne regleringen skulle komma i ett sämre läge än tidigare i förhållande till jämförbara anställda inom civilförvaltningen, icke alls höll streck. Lönenämnden fann till en början, att för en undersökning om ifrågavarande förhållande kunde utgångspunkten inte — såsom herr Tamm redan har sagt — tagas från tidigare förhållanden, alltså tiden omedelbart efter genomförandet av 1901 års härordning, utan man måste gå till tiderna därefter och då närmast till tiden efter 1914 års härordning och värnpliktslag. Finansministern och övriga talare ha redan påpekat, att en undersökning av ifrågavarande slag är förenad med vissa svårigheter för ett fullt klarläggande av åtminstone flertalet av de olika officers- och underofficersbeställningarnas löneställning i förhållande till närmast jämförliga befattningshavare inom den civila statsförvaltningen.

Det har inte med tillgängligt statistiskt material varit möjligt att gå i detalj här, men det har dock vid verkställd undersökning beträffande vissa befattningshavargrupper kunnat konstateras, att löneutvecklingen under åren 1913—1935 för t. ex. kaptener i fråga om slutlön å såväl billigaste som dyraste ort ställt sig gynnsammare än för de civila tjänstemän, som omfattats av undersökningen. För fanjunkare har löneutvecklingen med avseende å slutlön å dyraste ort varit gynnsammare än för någon av de vid nämnda undersökning medtagna civila tjänsterna, och på billigaste ort har endast en civil befattningshavargrups indexsiffra överskridit motsvarande för fanjunkare.

Givet är emellertid, att de gjorda jämförelserna lönerna emellan inte kunna vara till fyllest för att full rättvisa skall kunna skipas vid avvägningen av militärernas löneställning i förhållande till de civila befattningshavarnas. Uppenbart är, att förhållandena kunna växla de olika grupperna emellan med avseende å t. ex. anställningsålder och kompetensvillkor, befordringsgång o. s. v. Dessa förhållanden äro mycket olika för de militära och de civila befattningshavarna. Vad som kunnat konstateras är emellertid, att i fråga om levnadsåldern vid erhållandet av första ordinarie statstjänst få officerarna anses inta en fördelaktig ställning i förhållande till flertalet befattningshavare med jämförlig utbildning inom den civila statsförvaltningen, och det-

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

samma torde kunna sägas i fråga om befordringsgången. Beträffande befordring till högre officersbeställningar bör särskilt det förhållandet observeras, dels att militär utbildning eller annan jämförlig specialutbildning av krävande beskaffenhet icke förskjuter tidpunkten för inträde i statsanställningen utan inpassas under tjänstetiden, dels att därunder åtnjutes oavkortad lön och att studierna sålunda väsentligen ske på statens bekostnad.

I övrigt vill jag nu endast anföras, att det föreliggande löne regleringsförslaget i förhållande till den för civilförvaltningen vid förra årets riksdag genomförda löne regleringen också ställer sig något fördelaktigare. Förslaget innebär nämligen en löneökning i de militära löneplanerna inom en kostnadsram av 250,000 å 300,000 kronor utöver kostnaden för löneförbättring, överensstämmande med den civila nivån. Vid lika fördelning medgiver en sådan vidgning av kostnadsramen, att en ökning av löneförbättringsbeloppen sker med omkring 60 kronor per år. Därtill kommer ett kontant beklädnadsbidrag, vid sidan av lönen, med 180 kronor årligen. Ur avvägningssynpunkt mellan militärernas och motsvarande befattningshavares inom den civila statsförvaltningen löneförhållanden finns således intet att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag, vilket statsutskottet förordar. Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Jag skulle icke alls ha blandat mig i denna debatt, om inte herr Wagnsson motiverat sitt ställningstagande i denna fråga. Han sade, om jag ej hört orätt, att han ansåg svalet mellan militärens krav och lönekommitténs förslag vara alltför stort. Ja, herr Wagnsson, jag skulle i detta fall vilja ställa en fråga: föreligger inte alldeles samma förhållande vid varje löne reglering? Talar herr Wagnsson i detta fall å deras vägnar, som höra under civilförvaltningens avlöningsreglemente? Om herr Wagnsson hade studerat 1936 års lönekommittés betänkande och där tagit del av vad personalrepresentanterna framförde, så hade kanske herr Wagnssons ställningstagande vid detta tillfälle blivit litet annorlunda, än det nu blivit. Jag förvånar mig verkligen över en sådan motivering för hans ställningstagande. Herr talman, jag skall för min del be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Granath*.

Herr Mannerskantz: Herr talman! En sådan här fråga består ju inte enbart av själva principerna, utan det finnes också en del detaljer, om vilka det kan vara olika uppfattningar, huruvida de äro lämpligt avfattade. Det är några sådana detaljer, som ha blivit tillgodosedda. Men det är några andra detaljer, som inte blivit det på samma sätt. Jag skall yttra mig mycket kortfattat om detta för att det inte skall taga för mycket tid.

I en motion, som herr Holmström och jag ha framfört, är bl. a. påpekad den oformligheten, att om en kapten blivit befordrad till major vid rätt unga år och alltså är en av de driftigaste, så kan han komma i det läge, att han får lägre lön än de kaptener, som stå kvar i tjänst som sådana, och ett sådant förhållande innebär ju otvivelaktigt, att de i viss mån bli avskräckta från att ligga i och anstränga sig. Vi ha här anhållit att få ändring i detta.

Vidare är det så, att vi ha gjort framställning om att de, som förordnas till kårchefer och avdelningschefer, skola få tillgodoräkna sig lönen i högsta löneklassen av lönegraden Oa 4, även om de inte i övrigt skulle vara berättigade därtill. Och vidare ha vi gjort framställning om att sådana kaptener och ryttmästare, som äro eller varit anställda vid generalstabskåren, må för bestämman-

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

de av den löneklass, till vilken de skola hänföras, utöver vad som eljest är medgivet få tillgodoräkna sig tre tjänsteår. Jag tror, att det skulle vara klokt att tillmötesgå dessa olika önskemål, ur den synpunkten att man kanske finge större säkerhet för att de mera framåtsträvande befattningshavarna kunde stå till förfogande för de olika uppgifterna. Och jag kommer därför, herr talman, att vid genomgången av reglementet yrka bifall vid de paragrafer, som röra sig om dessa saker.

Beträffande den stora huvudfråga, som här har diskuterats, tycker jag, att det dock ligger mycket i, att när en statlig nämnd har lyckats komma till enighet med personalen, borde det vara så pass vägande, att det finge gå före en hel del andra argument, som givetvis kunna anföras för den motsatta ståndpunkten, och när det då skulle ha lyckats att göra detta på en nivå, som så obetydligt överstiger den kungl. propositionens nivå, tycker jag det vore rimligt att göra detta. Och det är, som redan förut framhållits, så, att jämförelsen för de civila verkens del sedan är så svår att göra, att man inte behöver anse detta vara prejudicerande för en höjning, som skulle komma att kosta 10 miljoner. Med hänsyn till detta kommer jag, herr talman, att yrka på bifall till reservationen med de tillägg, som innefattas i säryrkandena i motionen 317.

Herr Tamm: Herr talman! Under mitt förra anförande tog jag mig friheten framhålla, att för dem, som ej vore i tillfälle att syssla med lönefrågor, måste det alltid vara en ganska stor svårighet att få ett verkligt grepp på dessa. Detta är ju inte alls något underskattande av förmågan hos någon ledamot i denna kammare. Jag har nämligen själv befunnit mig i precis samma läge ända till dess jag fått tillfälle att direkt syssla med denna sak. Och jag tror, att den, som kommer att försöka att med objektiv inställning genomläsa den debatt, som har förts här i dag, och genomläsa kommitténs förslag o. s. v. han skall inte kunna undgå att finna, att de sakskaäl, som ha framhållits från den sida, som tillstyrker regeringsförslaget eller utskottsförslaget, äro de betydligt starkare. Jag har ännu inte haft anledning att frängå den uppfattning, som jag framhöll förut, att där ligga sakskaäl, men att bakom reservationen ligga i främsta rummet känsloskaäl, som visserligen i och för sig kunna vara mycket förståeliga och sympatiska.

Men anledningen, herr talman, till att jag nu begärt ordet var egentligen inte detta, utan det var det uttalande, som herr J. B. Johansson riktade till mig. Han sade, att jag i början av mitt anförande — men det var på slutet — hade använt starka överord, då jag förmenat att ett bifall till den ståndpunkt reservanterna hade intagit inte kunde anses vara klokt, ej heller rättvist mot andra tjänstemannagrupper. Jag ber att få ställa den frågan till herr Johansson: kan det vara överord, om jag under hänvisning till de konsekvenser, som här ha påtalats, inte minst från finansministerns sida, påstår att det inte kan vara klokt att godtaga reservationen? Herr Johansson påstod, att det inom statsutskottet hade sagts, att det ej därav blir några farliga konsekvenser. Men herr Johansson, jag ber att få hänvisa till finansministern, som i det fallet torde vara en säkrare källa att vända sig till. Och man kan inte frängå, såsom finansministern klart och tydligt betonade, att den föreslagna löneökningen på 500,000 kan komma efter hand att betyda åtminstone krav på en lönehöjning på, för att använda finansministerns siffra, bortåt 10 miljoner kronor. Skall det kallas för överord, herr Johansson, om jag då säger, att det inte är klokt att godtaga en sådan inställning som den reservanterna framfört?

Så sade herr Johansson, att också det vore ett överord, att jag sagt, att reservanternas förslag inte innebure rättvisa. Ja, herr Johansson, det är likadant därmed. Jag har hört upprepade gånger från civilt tjänstemannahåll och

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

vi alla direkt här i dag, hur man känner sig där upprörd över om de militära befattningshavarna skola utöver den extra påbyggnad som föreslagits ovanpå vad de civila erhållit, få även dessa ytterligare 100 kronor. Jag säger, att jag känner detta som en orättvisa mot de civila, och det kommer att för den största delen av dessa 85,000 tjänstemän också att kännas som en orättvisa. Därför ber jag att bestämt få bestrida, att det skulle ligga någon sorts överord i mitt uttalande på denna punkt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten A 2.

Herr **Domö**: Herr talman! Med hänvisning till mitt föregående anförande ber jag att på denna punkt få yrka bifall till den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Tamm**: Jag ber att få yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Herr **Mannerskantz**: Jag ber att få yrka bifall till dels den av herr J. B. Johansson avgivna reservationen, men dels även — i enlighet med motionen i första kammaren nr 317 — till att i den första löneplanen i lönegrad nr 4 löneklassen 10 utgår.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu ifrågavarande punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i motsvarande del av den av herr J. B. Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Mannerskantz*, att kammaren skulle, med godkännande av det förslag, som innefattades i nämnda del av herr J. B. Johanssons m. fl. reservation, vidtaga den ändring i den i bil. B vid utlåtandet intagna löneplanen Oa, att lönegraden 4 komme att omfatta löneklasserna nr 11 och 12.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Domö* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 230 punkten A 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande del av den av herr J. B. Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Förslag till militärt avlöningsreglemente. (Forts.)

Då emellertid herr *Domö* och herr *Johansson, Johan Bernhard* begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja— 88;

Nej — 38.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna A 3 och A 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten A 5.

Herr **Bodin, Gunnar**: Herr talman! I motionen nr 321 har hemställts, att officer och underofficer, som tillhör kustartilleriet eller för marinen gemensam personalkår och som har Färösund till ordinarie förläggningsort, må komma i åtnjutande av särskilt avlöningstillägg med belopp, som motsvarar det sjöstillägg, som utgår enligt kolumn 3 i den i 26 § mom. 1 intagna tabellen, samt att ifrågavarande beställningshavare vid kustartilleriet under tjänstgöring å fartyg eller båt måtte därutöver komma i åtnjutande av sjöstillägg enligt vissa grunder. Utskottet yrkar avslag på motionen och hänvisar till 1938 års beslut angående personalen vid Färösund, som skulle placeras i D-ort som ersättning. Men när nu riksdagen godkänner reglementsförslagets 26 § med bestämmelser om sjöstillägg, så hoppas jag, att det även kommer att gälla för kustartilleriet i Färösund. Herr talman, jag har intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna A 6, A 7, B 1—B 3 och C—F.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående extra materielanskaffning m. m. för försvarsväsendet jämte i ämnet väckta motioner.

I proposition nr 234 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 24 mars 1939, föreslagit riksdagen att för extra materielanskaffning m. m. för försvarsväsendet för budgetåret 1939/40 å riksstatens fjärde huvudtitel anvisa ett reservationsanslag av 58,000,000 kronor.

Sedermå hade Kungl. Maj:t i proposition nr 308, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 12 maj 1939, föreslagit riksdagen att — med ändring av nyssnämnda förslag — till extra materielanskaffning m. m. för försvarsväsendet för budgetåret 1939/40 å riksstatens fjärde huvudtitel anvisa ett reservationsanslag av 70,750,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *F. Domö* m. fl. (nr 153) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Bagge* m. fl. (nr 193), vari, bland annat, hemställts, att riksdagen ville besluta att till anskaffande av luftvärnsmateriel för de statliga kraftverkens

Ang. extra materielanskaffning m. m. för försvarsväsendet.

Ang. extra materielanskaffning m. m. för försvarsväsendet. (Forts.)
skydd för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 1,500,000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Mannerskantz* m. fl. (nr 288) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Svedman* m. fl. (nr 450), vari hemställts, att riksdagen ville för budgetåret 1939/40 anvisa dels för utförande av ritningar till lätta kryssare ett anslag av 150,000 kronor, dels ock för anskaffande av en ubåt ett anslag av 4,500,000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Heiding* (nr 289) och den andra inom andra kammaren av herr *O. Tornegård* (nr 451), vari hemställts, att riksdagen måtte hemställa hos Kungl. Maj:t att låta verkställa skyndsamt utredning angående åtgärder för stärkande av Ölands försvar;

dels en inom första kammaren av herr *H. Nordenson* väckt motion (nr 287), vari hemställts, att riksdagen måtte för krigsindustriella åtgärder vid armén anvisa ett belopp av 4,000,000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Bj. Holmgren* väckt motion (nr 120), vari hemställts, att riksdagen måtte till påbörjande av ett nytt ubåtsmoderfartyg under budgetåret 1939/40 bevilja ett förslagsanslag av 1,430,000 kronor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 288 och II: 450 samt I: 287, till extra materielanskaffning m. m. för försvarsväsendet för budgetåret 1939/40 å riksstatens fjärde huvudtitel anvisa ett reservationsanslag av 70,750,000 kronor.

II. att motionerna I: 153 och II: 193, i vad de avsåge hemställan om medel till anskaffande av luftvärnsmateriel för de statliga kraftverkens skydd, måtte få anses besvarade genom vad utskottet förut anført,

III. att motionen II: 120 måtte få anses besvarad genom vad utskottet förut anført,

IV. att motionerna I: 289 och II: 451 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! I en motion, som jag m. fl. ha väckt här i kammaren, ha vi begärt, att Kungl. Maj:t skulle få vidtaga åtgärder för att påbörja byggandet av en ny undervattensbåt, och att det skulle anslås pengar till detta. Utskottet har här skrivit, att som det anser, att Kungl. Maj:t torde komma att, därest så befinnes lämpligt, med utnyttjande av förefintliga möjligheter vidtaga åtgärder för ett snabbare fullföljande av nybyggnadsprogrammet i förevarande avseende, finner sig utskottet böra avstyrka förslaget. Jag skulle endast vilja understryka lämpligheten av att de varv, som vi ha här i landet för att kunna bygga så komplicerade fartyg, som dessa u-båtar av sjölejontypen äro, under dessa tider utnyttjas. Och således har jag endast velat understryka vikten av att utskottets uttalande här verkligen kommer att följas av Kungl. Maj:t. Det torde vara så, att ubåtsvapnet här har tidigare varit omfattat med större intresse inom kretsar, som möjligen då ställde sig avvisande till övervattensfartyg. När man nu har upptagit och beslutat byggande av övervattensfartyg, så torde dock icke nödvändigheten av goda typer av undervattensbåtar ha blivit mindre. Därför menar jag, att man inte får glömma den saken för de övervattensfartyg, som vi sedermera ha gått in för.

Ang. extra materielanskaffning m. m. för försvarsväsendet. (Forts.)

Vi ha också begärt, att man skulle bemyndiga Kungl. Maj:t att uppgöra ritningar till nya kryssare. Jag förstår ju mycket väl, att man inte kan få en sådan motion direkt bifallen, men jag tycker, att utskottet möjligen skulle ha kunnat skriva så, att Kungl. Maj:t skulle uppdraga åt de marina myndigheterna att komma med några förslag i denna riktning, och det är närmast för att få fram den saken, som motionen är väckt på denna punkt. Jag tror inte, att man löst frågan bara genom de beslut, som äro fattade vid årets riksdag, utan man måste nog ha fartygstyper, som komplettera varandra, och det är för att understryka detta, som jag, herr talman, har begärt ordet. Jag kan ju inte för närvarande ställa något yrkande. Jag har endast velat hålla denna fråga vid liv.

Herr Gustafsson, Per: Ja, herr talman, den föregående ärade talaren gjorde ej något yrkande, och därför kunde det ju vara överflödigt, att jag tar till orda, men jag vill bara säga, att vad motionen delvis har gått ut på det föreligger nästan självklart för Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t har ju rättighet att göra de undersökningar, utredningar och ritningar, som kan finnas lämpliga, och utskottet har trott, att de här frågorna äro av den natur, att man givetvis i första hand bör taga hänsyn till de militära myndigheterna. Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Heiding: Herr talman! Jag har väckt en motion om utredning angående åtgärder för stärkande av Ölands försvar. En liknande motion har väckts inom andra kammaren av herr Tornegård. Utskottet har, kan man säga, uttalat sig välvilligt om motionerna, och jag kommer därför ej nu att ställa något yrkande, ehuru jag anser, att det vore mycket berättigat med en utredning angående denna fråga. Öland är ju i ett mycket utsatt läge, och man kan tänka sig, att det skulle vara stor risk många gånger för att Öland skulle bli anfallet av en fiende och därmed även fastlandskusten där nere bli utsatt. Jag anser, att när det nu beviljas så pass stora summor för försvaret, så borde det kunna räcka även till att giva någonting till försvaret här. Det är ju möjligt, att Kungl. Maj:t redan har tänkt på detta, och att i de förslag, som bliva uppgjorda, vad vi här ha önskat kommer att bli tillgodosett. Det står i utskottets utlåtande, att enligt utskottets mening »det i motionerna berörda spörsmålet är av beskaffenhet att i första hand böra bli va föremål för Kungl. Maj:ts bedömande», och därför anser utskottet ifrågasvarande motioner icke böra föranleda till någon riksdagens åtgärd. Men det har ju framhållits, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan, och jag hoppas därför, att när de stora anslagen skola fördelas något av dessa kan komma även den ort till del, som vi här ha motionerat om. Herr talman, jag har intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 232, i anledning av väckta motioner om utsträckning av riksdagens revisorers granskningsrätt att omfatta vissa monopolföretag m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om viss rationalisering av folkskoleväsendet.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 233, angående anslag till vissa kommunala läroanstalter, privatläroverk, folkskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet avfattat sin hemställan i fyra särskilda, med A—D betecknade punkter. I punkten B hade hemställts, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 252 framlagda förslag och med avslag å motionerna II: 8, II: 87 samt I: 208 och II: 280, måtte

1. till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 120,000,000 kronor;

2. till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare för vid statsunderstödda sjukvårdsanstalter och vissa barnhem intagna barn i skolåldern för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 220,000 kronor;

3. till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt föreståndarinnor och biträdande föreståndarinnor vid skolhem och arbetsstugor för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 300,000 kronor;

4. till Högre folkskolor: Understöd för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 3,450,000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 208, av herr *L. Svedberg*, och II: 280, av herr *E. Lindberg* i Umeå m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om folkskoleväsendets omorganisation i sådan riktning, att skolor av A-typ, centralskolor, komme att ersätta lägre skoltyper inom skoldistriktet, varvid samtidigt systemet med skolskjutsar utvidgades, allt i syfte att bereda landsbygdens barn möjlighet till bästa möjliga folkskoleundervisning, samt att Kungl. Maj:t sedermera måtte för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen kunde föranledas.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»I motionerna I: 208 och II: 280 har framställts förslag om utredning av frågan om folkskoleväsendets omorganisation i riktning mot införande av centralskolor av A-form och samtidigt utvidgande av systemet med skolskjutsar. Såsom i motionerna framhållits föreligga icke numera några formella hinder för skoldistriktet att ordna sitt skolväsende på ändamålsenligast möjliga sätt. Under de senaste åren hava betydande förbättringar vidtagits på folkskoleväsendets område, och en snabb utveckling pågår alltjämt i riktning mot ett rationaliserande av folkskoleväsendet. Utskottet kan därför icke nu finna skäl föreligga för påkallande av särskilda åtgärder i det av motionärerna angivna avseendet.»

Herr Svedberg: Herr talman! Jag har avlämnat en motion, vari jag hemställer om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande möjligheterna av en förbättrad folkskoleundervisning på landsbygden.

Jag har nu begärt ordet endast för att få framföra några synpunkter, som för mig varit vägledande vid författandet av denna motion. Jag erkänner villigt, att förhållandena ute på landsbygden i viss mån under de senaste åren ha förbättrats, genom att vi erhållit statsbidrag till skolskjutsar och även till skolhem, men förhållandena äro rätt svåra fortfarande, särskilt på grund av glesheten i bebyggelsen uppe i Norrland jämfört med de södra delarna av landet. Vi ha t. ex. inom den kommun, som jag tillhör, och som jag inte kan säga har det sämst ordnat på folkundervisningens område, en folkskola av A-typ, 6 skolor av B 1-typ, 9 folkskolor av B 2-typ, 3 folkskolor av B 3-typ, men ej mindre än 22 skolor av D-typ, således skolor med småskoleutbildade lärarkrafter. Det är icke så, som utskottet vill göra gäl-

Om viss rationalisering av folkskoleväsendet. (Forts.)

lande i sin motivering, att det ej möter några principiella hinder för att ordna undervisningen till det bättre. Ty nämnda skoldistrikt i Burträsk kommun hemställde hos skolöverstyrelsen om att få omändra en av dessa skolor, en skola av B 1-typ, till B 3-typ, men fick avslag oaktat elevantalet vid denna skola var 27. Vi förstå, mina herrar, att det icke är obefogat när man ute på den norrländska landsbygden höjer kravet om att även bildningens demokratisering bör få nå den folkgrupp, som där vistas och bor. Dessa ungdomar på den norrländska landsbygden känna sig handikapade, när de skola söka in i högre läroanstalter och fackskolor.

Då jag för en tid sedan lyssnade till diskussionen i kammaren i tolagsfrågan, så var det en representant för Stockholmsbanken, som höjde varningsropet för en strid mellan land och stad, som skulle åstadkommas, och han erinrade om svårigheter för Stockholms stad när det gällde att ordna med bostäder för de stora befolkningsgrupper, som flytta in till Stockholm från landsbygden. Det är visserligen riktigt, och det är även bra för oss på den norrländska landsbygden, att städerna äro upptagningsbassänger för folköverskottet och därigenom undvikes en alltför stor styckning av den odlade arealen. Men då kan man också tänka sig det förhållandet, att emedan vi ha så små skolor och sämre skolor och sämre folkskoleundervisning, så kan man tänka sig, att det blir den mest intelligenta och företagsamma gruppen av ungdomen, som flyttar in till städerna. Nämnda förhållanden göra, att de, som från landsbygden flytta in till de större samhällena, göra det därför, att de ha en känsla av att de där skola komma i åtnjutande av likställighet. De komma på detta sätt till platser, där det gives dem möjlighet att förkovra sig på bildningens område. Ty man förstår, att ute på den norrländska landsbygden ha ej dess skogsarbetare och dess småbrukare med sina svåra ekonomiska förhållanden möjlighet att giva sina barn, som gått igenom dessa lägre skolor, möjlighet till högre undervisning i andra läroanstalter. Det är också typiskt för förhållandena där uppe i dessa landskommuner, att t. ex. lantmätnarna begära att få bosätta sig i städer därför, att på landsbygden ej finnes tillgång till högre skolor, som giva dessa tjänstemän möjlighet att placera sina barn.

Man har även under denna riksdag diskuterat frågan om att ordna den lägre lantbruksundervisningen, och jag tror, att denna lantbruksundervisning är särskilt nödvändig på den norrländska landsbygden, men jag är samtidigt även på det klara med att så länge vi icke få en förbättrad folkskoleundervisning där uppe, så kunna vi inte heller beräkna en större rekrytering av eleverna i dessa lantbruksskolor. Således helt enkelt därför, att ungdomen känner sig underlägsen. Den söker sig ej in vid dessa lantbruksskolor därför, att den känner sig underlägsen i jämförelse med de ungdomar, som komma från de stora tätt bebyggda samhällena eller från de samhällen i övrigt, som äro i besittning av bättre skolor.

Det kan vara skäl i att framföra denna fråga i riksdagen just nu, när det är brist på arbetskraft i de södra delarna av Sverige, under det att det finnes tillgång därtill där uppe. Detta borde nu vara så mycket mer aktuellt därför, att om vi hade haft bättre folkskoleundervisning och kanske samtidigt även haft en större rekrytering i lantmannaskolorna, så hade det varit lättare att transportera fackkunnig arbetskraft till de södra delarna av landet.

Jag har, herr talman, endast velat framföra dessa synpunkter, men jag vill också uttala den förhoppningen, att vi, som leva där uppe på den norrländska landsbygden, måtte komma i åtanke, så att en aning till det bättre måtte komma till stånd. Bildningens demokratisering bör få sträcka sig ut

Om viss rationalisering av folkskoleväsendet. (Forts.)

även över dessa områden, så att också den folkgrupp, som lever och fullgör sin gärning där uppe, får njuta frukterna av kunskapens träd. Jag har endast velat framföra dessa synpunkter men har intet yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arbetsrådet för budgetåret 1939/40; och

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Anslag till
allmänna
lönenämnden.*

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till allmänna lönenämnden m. m.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i proposition nr 272 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

I. godkänna under punkten införd personalförteckning för allmänna lönenämnden;

II. godkänna under denna punkt införd avlöningsstat för allmänna lönenämnden, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1939/40;

III. för budgetåret 1939/40 under sjunde huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

a) till Allmänna lönenämnden: Avlöningar 74,800 kronor,

b) till Allmänna lönenämnden: Omkostnader 8,000 kronor.

Herr Wahlmark: Herr talman! I det föreliggande utskottsutlåtandets motivering förekommer en passus, som jag anser inte bör passera utan gensaga.

Utskottet vitsordar behovet av en förstärkning av lönenämndens kansli på sätt Kungl. Maj:t föreslagit, men vidtages en dylik förstärkning synes det utskottet kunna ifrågasättas, huruvida för ordförandesysslans fullgörande kräves en befattning av verkschefs karaktär. Då utskottet begränsat sig till detta uttalande, vill jag med anledning därav yttra endast några få ord.

För att den blivande lönenämnden skall bli fullt funktionsduglig, måste Kungl. Maj:ts intention med avseende på dess organisation helt komma till förverkligande. Jag vill för min del med stöd av några års erfarenhet i ett par lönenämnder framhålla, att, då en koncentration av lönenämnderna nu skall företagas, det måste fästas den allra största vikt vid att en så högt kvalificerad ordförande, som överhuvud taget står att erhålla, ställes i spetsen för den nya nämnden. Innehavaren av denna post måste vara en person, som ingående känner hela statsförvaltningen. Han måste behärska alla författningar som röra anställnings- och avlöningsreglementen — och det är inte obetydligheter i dessa tider efter alla de förändringar i detta avseende, som riksdagen under de senare åren beslutat på olika områden av det svenska samhällslivet! Han måste också tidigare ha sysslat med lönefrågor, och det grundligt, för att rätt kunna fullgöra ett så viktigt och grannliga uppdrag, som det här är fråga om. Utses inte en högt kvalificerad person till chef för den blivande lönenämnden, kommer lönenämndsinstitutionen, trots det förstärkta kansliet, icke att motsvara de förhoppningar man ställt på den. Och därför måste

Anslag till allmänna lönenämnden. (Forts.)

nog för ordförandesysslans fullgörande krävas en befattning av verkschefs karaktär.

Jag vågar således uttala en förväntan, att vederbörande departementschef vid den slutgiltiga prövningen av frågan ser till, att i spetsen för den allmänna lönenämnden placeras en man, som fyller de allra högsta anspråk man kan ställa på en chef för denna mycket viktiga institution.

Herr talman! Jag har blott velat göra detta uttalande och har intet yrkande att framställa.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ersättningar åt verksläkare för budgetåret 1939/40;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m., jämte en i ämnet väckt motion;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för vissa professorer vid konsthögskolan och vissa tjänstemän vid konjunkturinstitutet m. m.;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl.; samt

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående barntillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 32, i anledning av väckta motioner om tillverkning till avsalu inom landet av porter med 18 procent inbryggingsstyrka. Om tillverkning av starkporter till avsalu inom landet.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen:

1) motionen nr 91 i första kammaren av herr *Ekman* m. fl., vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta sådana ändringar i gällande maltdrycksförordning och rusdrycksförsäljningsförordning, att porter med en inbryggingsstyrka av 18 procent extrakt (klass III) finge tillverkas till avsalu inom landet och i försäljningshänseende jämföras med utländskt vin, samt

2) motionen nr 18 i andra kammaren av herr *Lithander*, däri hemstälts, att riksdagen ville för sin del besluta, att porter klass III i tillverknings-, försäljnings-, utminuterings- och utskänkingshänseende skulle jämföras med lättare utländska viner, och att vederbörande utskott måtte förelägga riksdagen härför behövliga författningsändringar.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 91 av herr *Ekman* m. fl. och II: 18 av herr *Lithander*, om tillverkning till avsalu inom landet av porter med 18 procent inbryggingsstyrka, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Velander*, *Ekman*, *Gustaf Björkman*, *Sylwan*, *Lövgren* och *Thorell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservatio-

Om tillverkning av starkporter till avsalu inom landet. (Forts.)
 nen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med anledning av motionerna I: 91 av herr Ekman m. fl. och II: 18 av herr Lithander, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen snarast möjligt framlägga förslag till sådana ändringar i förordningen den 18 juni 1937 angående försäljning av rusdrycker samt förordningen den 1 juni 1923 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker ävensom förordningen sistnämnda dag angående förbud mot införsel till och försäljning inom riket av exportöl, att porter med 18 procents inbryggningsstyrka, hänförlig till malt-dryck av tredje klassen, finge i riket försäljas under enahanda villkor, som gällde beträffande viner;

2) av herr *Wahlmark*, som ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, med anledning av motionerna I: 91 av herr Ekman m. fl. och II: 18 av herr Lithander, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen snarast möjligt framlägga förslag till sådana ändringar i förordningen den 18 juni 1937 angående försäljning av rusdrycker samt förordningen den 1 juni 1923 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker ävensom förordningen sistnämnda dag angående förbud mot införsel till och försäljning inom riket av exportöl, att porter med 18 procents inbryggningsstyrka, hänförlig till malt-dryck av tredje klassen, finge i riket utminuterat under enahanda villkor, som gällde beträffande viner.

Herr Velander: Herr talman! I bevillningsutskottets föreliggande betänkande möter oss en gammal bekant, nämligen portern. Sedan tio år tillbaka har frågan om dess ställning i försäljningshänseende inom landet undanskjutits, väsentligen under hänvisning till pågående utredningar först av 1928 års revision av rusdryckslagstiftningen och sedan av 1934 års malt-dryckskommitté. Det av den senare kommittén år 1936 avgivna betänkandet ligger alltjämt under Kungl. Maj:ts lugna, man skulle måhända kunna säga alltför lugna övervägande. Utskottsmajoriteten konstaterar detta förhållande och hemställer i anslutning därtill, att väckta motioner om en friare distribution av porter måtte av riksdagen lämnas utan avseende.

Vid utskotts-betänkandet äro fogade tvenne reservationer. I den ena av dessa hemställa sex av utskottets ledamöter om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om sådana bestämmelser i samband med blivande förslag till ny malt-dryckslagstiftning, att portern må försäljas inom riket under enahanda villkor, som gälla beträffande vin. Portern skulle alltså för vinnande av kontroll i skilda hänseenden läggas under systembolagen och, vad utminuteragen beträffar, tillhandahållas allmänheten via motbok.

Till denna reservation har jag inom utskottet anslutit mig. Jag medger, att frågan om porter eller icke porter inte är någon riksviktig angelägenhet. Den är för mig en lämplighetsfråga och en praktisk fråga, som bör bringas till en positiv lösning. Den är icke en fråga av betydelse ur nykterhetssynpunkt. Ett ställningstagande för eller emot en friare distribution av porter har sålunda ingenting med nykterhetstillståndet i landet eller med folknykterheten att skaffa. Jag har för min del inte heller någon anledning att överskatta porterns betydelse ur statsfinansiell synpunkt och med hänsyn till näringslivets intressen, ehuru jag anser, att portern ur dylika synpunkter dock bör tillerkännas en viss betydelse.

Jag måste emellertid i detta sammanhang bestämt efterlysa något verkligt skäl mot att denna vara eller dryck, vars tillverkning för export anses lämplig och påkallad, som ur näringsfysiologiska och andra synpunkter är av sådant värde, att det befunnits nödigt att via apoteken tillhandahålla densamma åt all-

Om tillverkning av starkporter till avsalu inom landet. (Forts.)

mänheten, och som fritt serveras den svenske medborgaren, så snart han per båt eller annorledes vänder det egna landet ryggen, något verkligt skäl, säger jag, mot att denna vara beredes avsättning inom landets gränser annorledes än mot läkarrecept. Vi konsumera däremot i ständigt stegrade kvantiteter utländska viner delvis av dålig beskaffenhet och med en alkoholstyrka, som är mer än dubbelt så hög som porterns. Denna vinkonsumtion har sedan tiden för porterns deklassering tredubblats, och den torde för närvarande motsvara inemot 7 miljoner liter årligen. Jag frågar mig, om det kan anses uteslutet, att svensk porter i viss utsträckning skulle kunna träda i stället för dessa utländska viner, av vilka konsumtionen tilltagit så kraftigt, att, såsom förut antytts, någon motsvarighet därtill inte föreligger i fråga om andra för konsumtion avsedda rusdrycker ej heller maltdrycker i detta land. Erfarenheterna från exempelvis Danmark peka dock i den riktningen, att de importerade vinerna åtminstone i viss omfattning skulle komma att ersättas av en sådan maltdryck som portern.

Vilka skäl är det man i allmänhet anfört mot tid efter annan framkomna förslag om en friare försäljning av ifrågavarande maltdryck? Ja, man säger och har sagt, att det är så svårt att draga en gräns mellan portern och andra maltdrycker, och att man sålunda riskerar, att, därest portern frigåves, även andra maltdrycker vid sidan därav skulle komma ut i marknaden. Detta skäl är gammalt, och det torde kunna sägas, att det för närvarande saknar allt värde. Under utskottsbehandlingen har det nämligen klarlagts, att man inte behöver räkna med de ringaste svårigheter för kontrollstyrelsen att i samarbete med bryggerinäringsen åstadkomma absolut betryggande garantier för att verkliga endast porter skulle komma att tillverkas, ifall ett frigivande därav ifrågakomme. Det är med hänsyn härtill rätt anmärkningsvärt, att man exempelvis i maltdryckskommitténs betänkande finner en passus av följande innehåll: »Vidare måste man också taga hänsyn till att en klar gräns mellan portern, å ena, och starkölet i övrigt, å andra sidan, näppeligen kan åstadkommas. Man bör därför icke bortse från att, om starkportern ensam frigåves, det måhända icke skulle kunna förhindras, att vissa porterliknande starkölstyper framkomme i marknaden.» Mot bakgrunden av det nyss anförda göra dessa ord ett egendomligt intryck. De vittna om en inställning, som visserligen var mycket vanlig i en för länge sedan förfluten tid, då vid diskussion av spörsmål av tillhörande art det egentligen inte gällde att se eller förstå utan endast att tro, men något reellt underlag äga de icke.

Vidare säger man, att systembolagsorganisationen, sådan den nu är funtad, inte skulle kunna uppbära en sådan ökad uppgift, som en distribution av portern skulle medföra. Detta skäl förefaller stå det nyss berörda ganska nära. Jag vill i det avseendet hänvisa till att enligt 1917 års rusdryckslagstiftning i dess ursprungliga form starkölet jämte portern helt lades under systembolagsorganisationen. Denna ordning blev visserligen aldrig genomförd i praktiken på grund av förhållandena under krigsåren och starkölsförbudets tillkomst från och med år 1923. Men det ursprungliga innehållet av 1917 års lagstiftning är ju ett uttryck för vad man då ansåg vara möjligt i förevarande avseende. De uppgifter, som då tillämnades systembolagen, voro utomordentligt mera omfattande än reservanternas förslag tager sikte på. Jag kan belysa detta med ett exempel. Under tillverkningsåret 1913—14, det sista före kriget alltså, uppgick starkölskonsumtionen till i runt tal 1,010,000 hektoliter, under det att porterkonsumtionen stannade vid 46,000 hektoliter. Efter allt att döma skulle emellertid konsumtionen av porter under nuvarande förhållanden vid ett frigivande sannolikt icke komma att uppgå ens till en kvantitet motsvarande den sist angivna.

Om tillverkning av starkporter till avsalu inom landet. (Forts.)

Det gives också ett annat skäl mot frigivandet av portern, som jag utgår ifrån kommer att åberopas här i debatten. Man säger det, att ett frigivande av portern kommer att draga med sig såsom konsekvens ett frigivande jämväl av starkölet. Man befinner sig väl även här på gissningarnas område, ehuru det kanske inte är möjligt att framlägga något gripbart argument för den ena eller den andra uppfattningen. Man kan i alla fall fråga sig, varför denna konsekvens ovillkorligen skulle vara att räkna med. Något samband i konsumtionshänseende mellan portern och starkölet existerade knappast före starkölsförbudets införande. Konsumtionen av porter uppgick till högst 4 à 5 procent av starkölskonsumtionen; och dessa båda drycker ha väl föga gemensamt till sin allmänna karaktär. Jag undrar sålunda, om inte ifrågavarande uppfattning ytterst bottnar i en misstro till gällande restriktionssystem. Detta system syftar ju först och främst till en uppdelning eller inrutning av medborgarna, därvid det gäller att avgöra, vad och framför allt hur mycket var och en får konsumera. Räknar man nu inte på det sättet, att, om en utvidgning sker av vad som får konsumeras, och systembolagens uppgifter utvidgas i motsvarande omfattning, då håller icke systemet längre, det spränges sönder. För min del kan jag inte alls dela en sådan uppfattning. Jag utgår nämligen ifrån att det svenska restriktionssystemet är så fast rotat i den allmänna åskådningen, att det icke föreligger någon som helst fara i det hänseendet.

När jag var inne på frågan, huruvida systembolagen skulle kunna gå i land med uppgiften att ombesörja försäljningen av porter, skulle jag kanske ha tillagt, att, såvitt fråga är om porterdistributionen såsom ett rent tekniskt problem, knappast någon kan vilja göra gällande, att en sådan ordning inte skulle vara genomförbar. På vissa håll erfordras måhända något större lagerutrymmen och även någon personalökning, men man får väl tillerkänna systembolagsorganisationen en sådan grad av affärsmässighet, att en dylik utvidgning av verksamheten icke skulle behöva anses olämplig. Vid ett omhändertagande av porterförsäljningen däremot ur rent sociala synpunkter, d. v. s. när det gäller den personliga kontrollen, inträda, säger man, svårigheterna för systembolagen. Jag kan ju inte fälla något omdöme om i vilken utsträckning de sociala synpunkterna för närvarande tillgodoses, när det gäller distributionen av vin, men jag föreställer mig, att i den mån man kan göra gällande, att en effektiv kontroll äger rum i det fallet, ingenting talar emot att en sådan kontroll icke skulle kunna utsträckas att omfatta även portern. Man talar också i det sammanhanget om de många vinrättigheterna i landet, som, om portern frigäves, kanske skulle utvidgas till att omfatta även utskänkning därav. Antalet dylika vinrättigheter uppgår för närvarande till mellan 400 och 500. Skulle svårigheter uppstå i fråga om utskänkning av porter, misstänker jag, att kontrollstyrelsen och systembolagen ha i sin makt att genomföra sådana anordningar, att någon fara ur sociala synpunkter inte behöver uppstå.

I anslutning till vad jag nu anfört, vill jag uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t sitt slutliga ståndpunktstagande till maltdryckskommitténs förslag rörande en ny maltdryckslagstiftning skall kunna bedöma tillhörande spörsmål mera fördomsfritt och mera realistiskt än utskottsmajoriteten. Då jag vidare, herr talman, förmenar, att den av mig och herr Ekman m. fl. vid utskottsbetänkandet fogade reservationen ligger mera i linje med ett sådant bedömande, ber jag att få yrka bifall till denna reservation.

I detta anförande instämde herrar *Bondeson, Sylwan* och *Holmström*.

Herr Wahlmark: Jag framlade i utskottet ett förslag, som jag trodde skulle väcka en viss resonans inom utskottet med hänsyn till utgången av be-

Om tillverkning av starkporter till avsalu inom landet. (Forts.)

handlingen av de förslag, som tidigare varit förelagda riksdagen i denna fråga vid ett stort antal tillfällen. Då emellertid så inte blev fallet, har jag i en reservation lagt fram detta mitt förslag, för att kammaren skulle få taga del av det.

Jag kan med hänsyn till vad den föregående talaren nyss anfört inte helt frigöra mig från tanken, att om den ärade motionären, herr Velander och övriga ledamöter av utskottet, som reserverat sig tillsammans med honom, hade anslutit sig till mitt yrkande, skulle vi kanske i år i stället för att ännu en gång ha fått en demonstration av ett yrkande, som gång efter annan visat sig vara utsiktslöst i båda kamrarna, äntligen nått ett positivt resultat i denna fråga.

Jag ber att helt kort få redogöra för motiven till mitt ståndpunktstagande.

Vid de tidigare tillfällen, då den föreliggande frågan varit föremål för riksdagens prövning, har den starkaste och enligt min mening en berättigad kritik riktats mot att en dryck som portern skall behandlas såsom apoteksvara och som sådan tillhandahållas blott mot läkarrecept. Jag har ansett kritiken berättigad, emedan den nu gällande lagstiftningen trots starkölsförbudet tolererat, att den s. k. starkportern fanns i marknaden, och då jag finner bestämmelserna om apoteksinköp mot läkarrecept, med förlov sagt, rent abderitiska.

Det förefaller mig också — jag har tyckt mig finna detta under diskussionerna i denna fråga såväl i utskottets andra avdelning som vid utskottsplena — som om det skulle finnas en viss sympati för denna min mening hos majoriteten inom utskottet. I det betänkande, som bevillningsutskottet tillställt riksdagen, skymtar emellertid inte något hänsynstagande till den av mig nu anförda kritiken. I stället har framhållits, att portern — den verkliga portern — så nära hörde samman med starkölet, att det inte vore möjligt att lagstifta separat för den. Tidigare ha andra skäl mobiliserats för att hindra porterns frigivande. Det allra senaste var det, att motståndarna till portern framförde en ny, fullkomligt överraskande synpunkt, varmed de måhända trodde sig definitivt ha avfärdat portern. Jag vill gärna medge, att detta nya argument i viss mån konfunderade anhängarna av porterns frigivande. Det frågades nämligen: vad är porter? Finns det någon definition, d. v. s. något särtecken, som skiljer porter från andra maltdrycker? Denna mycket underliga fråga framställdes verkligen, trots att tidigare i vårt land porter i relativt stor utsträckning tillverkats och försålts och allt fortfarande tillverkades och försålles, och fastän tidigare veterligen endast några få bryggerier i landet specialiserat sig på denna tillverkning, vilket klart visade, att inte vilket bryggeri som helst ens på den fria konkurrensens tid ville eller kunde upptaga en dylik tillverkning. Nu har emellertid, tror jag, kravet på en definition av portern måst uppges av dem, som framförde det. Jag tror, att det hade framförts från bryggerihåll, där man ju också om möjligt ville slippa starkportern.

Såsom framgår av utskottets betänkande har 1934 års maltdryckskommitté i sitt utlåtande år 1936 framhållit den höga inbryggingsstyrkan och relativt höga alkoholhalten som speciella kännetecken på porter. Ytterligare vill jag framhålla, att i den verkliga portern användas endast högt rostade maltsorter, t. ex. svartmalt, som gör drycken till ogenomskinlighet mörk. Pilsner däremot är tillverkad av vit malt och är därför ljus till färgen. Maltdryckskommittén har dessutom framhållit, att även om starkölsförbudet i övrigt bibehölles, särskilda skäl kunna åberopas för frigivande av starkportern. Då emellertid enligt kommitténs förslag den nuvarande extraktgränsen mellan de olika maltdrycksklasserna skulle slopas och en viss höjning av den övre alkoholgränsen för maltdrycker av klass II skulle vidtas, finner kommittén det vara möjligt

Om tillverkning av starkporter till avsalu inom landet. (Forts.)

att framställa en porter — inte en porter i egentlig mening, såsom kommittén påpekar, vilket tyder på att kommittén nu också kan ge en definition på porter — vilken bättre än den nuvarande portern av klass II kan tillgodose behovet av en dylik dryck. Kommittén anser tydligen tillgång till starkporter obehörlig.

Jag är emellertid inte av den meningen. Den nuvarande portern klass II är icke porter, utan en färgad pilsner, som fått namnet porter. Detsamma skulle bli förhållandet även efter genomförande av maltdryckskommitténs förslag. Den nya drycken kan inte ersätta den porter, som nu finns och som tillhandahålles på apoteken. Det är egendomligt, att maltdryckskommittén i det sammanhanget kan tala om den nya portern av andra klassen såsom en ersättning för den egentliga portern. Den senare tillhandahålles givetvis inte alldeles utan orsak på apoteken.

Jag har tagit del av åtskilliga recept på porter, och dessa ha i regel innehållit en bestämt angiven ordination. I vissa av dem förekommer även en motivering för ordinationen, t. ex. att portern skall användas »som stärkande medel», »mot sömnlöshet», »mot dålig aptit», »mot stor svaghet», »under konvalescens», »såsom måltidsdryck» och så vidare. Recepten ha i allmänhet utskrivits för enskild person, men de ha även gällt för läkares mottagning eller också varit avsedda för att förse något lasarets förråd med porter.

I min reservation har jag emellertid sagt, att anordningen med anlitan av läkarrecept för inköp av porter å apotek »ur olika synpunkter varit olämplig». Det har inte varit möjligt att formulera påståendet på annat lämpligare sätt, och jag skall heller inte nu försöka göra det. Men jag har vid samtal med såväl läkare som sakkunnig på nu ifrågavarande lagstiftningsområde kommit till den uppfattningen, att nämnda uttryck har mycket starkt fog för sig.

Det har, som den föregående talaren erinrade, från systembolagshåll sagts, att systembolagen kunna omhänderha utminutereringen av denna maltdryck *under förutsättning att försäljningen icke bleve av allt för stor omfattning*. Jag har tagit hänsyn till detta i mitt förslag, som ju innebär, att porter skulle få tillhandahållas — utom som hittills på apoteken — även av systembolagen.

Maltdryckskommittén har vidare anfört betänkligheter mot ett frigivande av starkportern på sätt motionärerna föreslagit. Det vore enligt kommitténs mening tämligen klart, att tillhandahållandet av starkporter skulle uppamma ett mera allmänt intresse för denna dryck, varigenom vore att befara vådor för nykterhet och ordning på liknande sätt som i fråga om starkölet.

Herr talman! Jag har i min reservation tagit hänsyn även till dessa betänkligheter, genom att jag begränsat min hemställan till att blott gälla utminutereringen — icke utskänknigen.

Däremot är det mig omöjligt att ta den hänsyn till bryggeriintressena, som maltdryckskommittén tydligen gjort, då den ansett att en viss fara kan finnas för att genom ett lättande av porterförbudet, exempelvis i enlighet med mitt förslag, krav från bryggerinäringens sida om starkölets frigivande kunde komma att framföras med en helt annan styrka än hittills.

Jag tror inte, att det finnes något intresse hos bryggeriindustrien av att starkölet skall frigivas; åtminstone kan det inte vara ett ekonomiskt intresse, det har jag tyckt mig finna.

Mot starkölets frigivande finns för övrigt i riksdagen ett så bestämt motstånd — jag tror mig kunna säga i bevillningsutskottet enhälligt motstånd — att ett krav därom utan vidare torde bliva avvisat.

Herr talman! I stället för att än en gång demonstrera för ett förslag lika med det som innefattas i den velanderska reservationen, och som här, liksom redan skett i andra kammaren, kommer att falla, rekommenderar jag dem, som

Om tillverkning av starkporter till avsalu inom landet. (Forts.)

vilja ett lättande av porterförbudet, att föra en realitetsbetonad politik i denna fråga och biträda min reservation, till vilken jag yrkar bifall.

I herr Wahlmarks yttrande instämde herrar *Strömberg, Franzon och Waller*.

Herr **Bärg, Johan**: Herr talman! Det förefaller mig som om det nästan skulle kunna vara nog att i denna fråga hänvisa till andra kammarens redan fattade beslut, genom vilket de reservationsvis framförda yrkandena om skrivelse till Kungl. Maj:t väl få anses ha fallit.

Men utöver detta kan jag dock få tillägga, att ett kanske ännu starkare formellt skäl talar emot reservanterna, ett skäl som man väl oftast brukar böja sig för här i riksdagen, nämligen att denna fråga redan är föremål för Kungl. Maj:ts övervägande. Det är ganska underligt, att ingen av de föregående talarna har fäst sig vid detta. Härvidlag föreligger dock ett kommittébetänkande, som i den nu avhandlade punkten är enhälligt, och som Kungl. Maj:t för närvarande överväger.

Ingen av talarna har heller omnämnt, att i detta kommittébetänkande inneslutes ett förslag om förändring av de nu gällande bestämmelserna för tillverkning av porter. Kommittén föreslår nämligen såväl i fråga om portern som i fråga om ölet att någon liten höjning av alkoholgränsen skall medges samt att maximigränsen för extrakthalten skall strykas, och åtminstone detta senare måste väl anses innebära en betydande förändring.

När jag hör talet om porterns oerhörda näringsvärde, kan jag inte underlåta att göra den reflexionen, att om nu portern är så näringsrik, som man vill göra gällande, och om man, såsom utredningskommittén föreslår, slopar den nuvarande bestämmelsen om gränsen för extrakthalten, så att portern kan bryggas ut med lika stark extrakthalt som den gamla portern, så måste väl, såvitt jag förstår, denna dryck i fråga om *näringsvärde* bli fullt jämförlig med den gamla portern. Förmodligen är det väl emellertid den högre alkoholhalten som finnes i den gamla portern, som anses som det verkligt närande och för den sjuka fysiken viktigaste, ty annars har jag svårt att finna någon logik i talet om den gamla porterns högre näringsvärde. Men om det är den högre alkoholhalten man fikar efter, så förefaller det mig vara både bättre och billigare att köpa brännvin, och det finns ju tillgängligt. Nej, herr talman, näringsrikedomen i detta preparat, som kallas porter, torde näppeligen vara det viktiga i saken, utan det är nog det senare antydda värdet hos portern, som utgör pudelns kärna i det här fallet. Men det är just porterns alkoholvärde, som man från många håll anser det vara rätt riskabelt att uppskatta alltför högt.

Men när frågan nu ligger hos Kungl. Maj:t för övervägande, måste man uttala en undran över varför det är så gruvligt brådskanande just nu. Är det så, att man fruktar, att Kungl. Maj:t skall följa den enhälliga maltdrycks-kommittén i denna fråga och genom att medge en högre extrakthalt omöjliggöra användningen av argumentet om näringsvärdet i den fortsatta agitationen för den gamla porterns frigivande? Vill man få en bestämmelse, som medger starkare alkoholhalt i portern, är det därför bäst att man skyndar på nu innan detta medgivande om högre extrakthalt är gjort.

Herr *Velander* framställde i sitt anförande en rad frågor. Jag vill ingalunda slå bort dem med den förklaringen, att jag icke skulle vara någorlunda mäktig att besvara dem ur den synpunkt, från vilken jag ser detta problem. Men för att ge det svaret, herr talman, behöver jag säkert en timme på mig. Genom att förfara så bleve både talmannen och kammaren ledsna på mig, och det tycker jag inte att den här porterfrågan är värd.

Om tillverkning av starkporter till avsalu inom landet. (Forts.)

Herr Velander säger alltnog, att den här frågan intet har att göra med nykterhetsspörsmålet. Ja, det beror på hur man ser saken. Många års erfarenhet har givit vid handen, att det gamla ölbruket var till stor skada för vårt svenska folk. Det finns ju människor, som förneka det, men deras inlägg anser man sig i allmänhet inte ha skyldighet att fästa avseende vid, och det med rätta. Men det kan inte hjälpas, herr Velander — och därvidlag hjälper ingen tro och näppeligen några spådomar — att om man börjar med att frige en del av de maldrycker, som höra hemma i den kategori av drycker, som så gott som alla erkänna är till skada för land och folk, så har man i alla fall öppnat en lucka, där det såvitt jag förstår blir svårt att hålla tillbaka en utveckling mot försämrad folknykterhet.

Herr Velander och hans medreservanter yrka inte allenast på att portern skall få jämställas med vinet i utminuteringsavseende, utan även i utskänkingsavseende. Herr Wahlmark har varit nog försiktig och tillåt mig även säga förständig att icke påyrka det senare. Men om man nu tar det mindre steg, som här föreslås, måste jag i alla fall fråga mig, vad man egentligen skall svara dem, som sedan komma och säga: »När jag får köpa porter tämligen fritt på systembolagen och förtära den hemma eller var jag annars önskar göra det, varför skall det då inte i all världens namn kunna få finnas sådan porter på kaféer och andra njutningsställen, där vin serveras?» För min del vet jag knappast vad jag skulle svara på detta. Utgår man från att portern är en sådan där erkänt nyttig och oskyldig folkdryck, som det skall ges denna fria tillgång till, så blir det enligt min mening ofantligt svårt att förebbringa giltiga skäl för att den inte också skulle få finnas på utskänkingsställena. Denna konsekvens har herr Velander tagit fasta på, och det finner jag riktigt, men även om man begränsar utskänkningen till vinrestaurangerna, har man i alla fall infört denna betydligt starka maldryck som en vanlig njutningsdryck, jämförlig med det gamla ölet med vad därav följer.

Jag skulle emellertid kunna resa ännu en fråga i detta sammanhang: Vad skall man svara de ölkaféinnehavare, som komma och fråga, varför inte denna maldryck skall kunna få säljas på kaféer i allmänhet utan endast på kaféer med vinrättigheter, när portern är så nyttig, för att inte säga nödvändig för människorna som den framhålles vara i vissa fall? Det blir inte lätt att prestera ett plausibelt skäl för att vägra gå även sådana önskingar till mötes.

Finns det inte, mina herrar, så pass mycket realitet redan i det jag nu anfört, att man kan frukta för en återgång till förhållandena under den gamla maldrycksförbrukningen på starkölets tid? Den som inte önskar det, blir mycket, mycket betänksam mot att göra några medgivanden alls.

Portern har nu så länge varit instängd på apoteken, att det börjar växa upp en generation, som sannerligen inte dagligdags går omkring och längtar efter porter. Det är en vara, som dessa ungdomar aldrig ha smakat. Och jag kan inte tro annat än att dessa människor leva sitt liv allra minst lika lyckligt som om de hade varit i tillfälle att uppamma ett porterbegär.

Det är ur dessa synpunkter, herr talman, som jag måste instämma med dem, som i ett medgivande i enlighet med reservanternas och motionärernas förslag se en fara för återgång till en ordning, som ingen förnuftig människa har rättighet att längta tillbaka till.

Jag vill beröra ännu några saker. Det talas i motionerna såväl i år som tidigare om vilka fördelar som skulle kunna vinnas för jordbrukarna genom försäljningen av malt till porter. Men det är i själva verket bara fråga om en sådan försvinnande litenhet, att den inte kan ha någon nämnvärd ekonomisk betydelse för jordbruket. Försiktigtvis ha därför varken herr Velan-

Om tillverkning av starkporter till avsalu inom landet. (Forts.)

der eller herr Wahlmark här i debatten fäst något som helst avseende vid den saken. När därför herr Velander säger, att vissa argument emot motionerna och reservationerna sakna allt värde, så kan jag väl också ha skäl att inränga detta gamla argument från motsatta sidan bland dem, som sakna allt värde.

Man har även sökt inbilla oss, att portern skulle vara en värdefull skattekälla för statsverket genom maltskatten. Denna skattekälla skulle otvivelaktigt flöda rikligare, om portern visade sig vara en så eftersträfvansvärd vara, att den finge en större omsättning. Men samtidigt framhåller man också med kraft det oegentliga i att vi importera viner från utlandet, och det är ett av de starkaste argumenten, att dessa utländska viner skulle ersättas av den inhemska portern. Men nu veta vi ju allesammans, att dessa importerade viner äro belagda med en avsevärt hög tull, och att de dessutom ge en försäljningsvinst, vars belopp jag här inte anser lämpligt att nämna. Det skulle få förtäras gruvligt mycket porter i detta land för att inkomsterna därpå skulle uppväga vad det genom porterförbrukningen utträngda importerade vinet tillför statskassan i tullar och försäljningsvinst om det nu bleve någon minskad vinförbrukning.

Någon vinst för statskassan kan i detta fall inte vara möjlig på annat sätt än genom att man alltjämt importerar det utländska vinet och alltjämt dricker det vanliga pilsnerdrickat i samma utsträckning som hittills och sedan ökar konsumtionen genom att ytterligare förtära en massa porter. Därigenom skulle någon ökning av statsinkomsterna kunna ske, men icke på annat sätt. I bevillningsutskottet ha vi ju att sörja för statsinkomsterna, och jag tycker då att herr Velander, som är en framstående medlem av detta utskott, kunde ha hjälpt mig att klarlägga dessa förhållanden, i all synnerhet som han i sitt anförande här strävade efter att ådagalägga objektivitet. Om herr Velander begär ordet en gång till, så föreställer jag mig, att han biträder mig i den mån jag inte här kunnat fullkomligt klarlägga denna sak.

Ja, herr talman, jag skall inte trötta mera. Jag föreställer mig att vi efter alla års diskussioner i denna fråga litet var ha bildat oss en så pass bestämd uppfattning, att man inte kan värva några proselyter genom fortsatt diskussion. Under sådana förhållanden har debatten i denna fråga närmast betydelse därigenom att skälen för och emot bli fogade till kammarens protokoll.

Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Viktor Larsson, Oskar Gottfrid Karlsson, Anders Andersson, Wagnsson och Svedberg.*

Herr Ekman: Herr talman! Med hänsyn till vad herr Johan Bärge framhöll under senare delen av sitt anförande ber jag att få hänvisa till de uppgifter, som finnas anförda i motionen rörande kornet, skatterna till statsverket och andra liknande spörsmål. De äro fullt korrekta, och de ha dessutom, herr talman, en annan mycket, mycket god förtjänst — de äro inte tendentiösa.

Talesmannen för bevillningsutskottet säger: varför denna brådska med detta ärende? Frågan ligger ju hos Kungl. Maj:t, och man har att motse ett förslag inom den allra närmaste tiden. Det är mycket möjligt. Men så åberopar han dessutom, att enligt maldryckskommitténs förslag skall så småningom komma i marknaden en annan maldryck, som skulle bli bättre än pilsnern och även portern. Ja, det är verkligen de sakkunnigas förslag i det avseendet, som har vållat litet grand oro inom en gammal näring och bland dem, som vilja främja svenskt näringsliv.

Dessa sakkunniga ha nämligen, när de skrivit sitt utlåtande, inte kunnat un-

Om tillverkning av starkporter till avsalu inom landet. (Forts.)

derlåta att själva erkänna, att just den nuvarande lagstiftningen inte ställer portern på samma nivå som det vanliga ölet eller pilsnern. Lagstiftningen är till nackdel för portern, om jag får använda ett sådant uttryck, och detta sammanhänger med de tekniska förhållandena vid framställningen. Talet om att maldryckerna skulle bli ännu bättre genom att gränsen för extrakthalten borttages kan inte gälla annat än ölet. För porterns del kan nämligen en sådan bestämelse icke utnyttjas, med mindre än att också alkoholgraden ökas och den behöver ökas i större utsträckning för portern än för pilsnern. Vanlig pilsner och vanligt öl äro drycker, som framställas utan jäsningsprocess, men för att man skall kunna framställa hälsodrycken porter kräves just en sådan jäsningsprocess. Vid samma inbryggingsstyrka för de olika maldryckerna måste man därför medge en högre alkoholhalt i fråga om portern än beträffande pilsnern, om inte de, som tillverka portern, skola nödgas göra sig skyldiga till framställning av en olaglig dryck. För närvarande kunna ölbryggerierna fullt utnyttja den i den nuvarande lagstiftningen medgivna inbryggingsstyrkan av 10 $\frac{1}{2}$ % och ändå föra en fullt laglig dryck i marknaden. Men porterbryggerierna få lov att sänka denna gräns till ungefär 9 $\frac{1}{2}$ %, och det gör, att portern aldrig blir fullt jämförbar med ölet ur smaksynpunkt, hållbarhetsynpunkt etc. Trots detta handikap är portern en omtyckt dryck bland människorna i detta land. Jag har från nykterhetshåll hört uppgivas, att porterkonsumtionen skulle omfatta 5 %, men det kan nog inte tas som någon mätare på allmänhetens uppskattning av portern.

Detta är sålunda, herr talman, ett av skälen till att jag för min del har velat framföra denna motion. Det har nog aldrig varit lagstiftarnas mening säga: »Vi befatta oss inte med, om någon dryck av tekniska skäl måste framställas med högre alkoholhalt än andra, utan här skriva vi en lagbestämelse, och hur det sedan verkar för näringen, kommer oss inte vid.» Det kan inte vara riktigt att stifta lagar på det sättet, men det är likväl inte ovanligt att lagar, som reglera förhållandena på dessa områden, äro fulla av inadvertenser, alldeles oavsett om lagförslagen förberetts genom både långvariga och omfattande utredningar.

Detta är också ett av motiven till att just detta spörsmål återkommer i riksdagen med en viss regelbundenhet. En tid på världen kom frågan upp varje riksdag. Under de senaste åren har det varit ett uppehåll, men sedan maldryckskommittén nu slutfört sitt uppdrag och deras förslag är framlagt, så är det angeläget att ånyo fästa uppmärksamheten på denna fråga. Det är ju bättre att stämma i bäcken än i ån, och när sakkunskapen på denna punkt har gjort ett feltag, så är det bättre att försöka få det rättat, innan det hunnit läggas till grund för ett förslag till en ny lagstiftning. Detta bör sägas ifrån, så att de, som skola skriva den nya lagen, kunna ta hänsyn därtill.

Jag borde kanske också ha sagt en del ur olika synpunkter om vad bevillningsutskottet har skrivit här, men jag skall inte nu lika litet som annars belasta debatten med något längre anförande. Det är dock en synpunkt till, vilken jag som motionär är angelägen att få belysa, och det är den ökade konsumtionen av viner i vårt land. Ökningen av vinkonsumtionen är så pass kraftig, att man inte kan utgå ifrån att det är de samhällslager, som vanligen förbruka viner i vårt land, som ensamma ha förmått att höja konsumtionen. För min del, herr talman, ser jag saken så, att avsaknaden av en maldryck av något bättre typ än vi för närvarande ha, medfört, att folk, som någon gång går ut och vill ha en sällskapsdryck, övergått till billiga viner. Jag har smakat de där vinerna någon gång, och jag tycker, att det är att fördärva det utmärkta svenska folket att förhindra det att få en njutbar och god och samtidigt hälsosam här i landet tillverkad maldryck, som kan användas som sällskapsdryck, utan hänvi-

Om tillverkning av starkporter till avsalu inom landet. (Forts.)

sa folk till att dricka de dåliga och billiga sorter vin som i det närmaste äro rena garvsyran. — Ja, högt ärade herr vice ordförande i bevillningsutskottet, jag vet i någon liten mån vad jag talar om i detta avseende.

Det är, herr talman, såvitt jag kan se, en samhällsangelägenhet, att det ifrån den lagstiftande församlingen så snart som möjligt göres något i detta avseende, eljest kommer det att bli en ny agitationsperiod, med krav på andra, långt ifrån önskvärda lagar. Dithän vilja åtminstone inte vi, som se faran, driva det hela.

Nu ha vi reservanter inom utskottet tyvärr inte kunnat ena oss. Vi ha två olika ståndpunkter; herr Wahlmark företräder en, och kammarens ledamöter ha nyss hört det pläderas för densamma. Herr Velander och några till företräda en annan. Det är inte tu tal om att den ståndpunkt, som herr Velander företräder, är den principiellt riktiga. Om man nu skall få en porter i vårt land med, låt mig säga i runt tal 7 procent alkoholstyrka, såsom motionen innebär, så finns det ingen rimlig anledning ur principiell synpunkt att säga, att den portern inte skall få serveras på de ställen, där man utan restriktioner tillhandahåller viner med från 15 upp till 25 procent alkoholstyrka, och att nykterhetsintresset i vårt land skulle lida någon skada därigenom har åtminstone jag synnerligen svårt att förstå. Jag vågar nästan säga, att man litet grand våldför sig på det, som är rimligt, när man gör gällande, att portern, tillhandahållen på detta sätt, skulle komma att bli en fara för nykterheten medan man är tolerant mot viner med minst dubbelt så stor alkoholstyrka.

Nu gäller det emellertid, herr talman, att här i kammaren samla alla goda krafter. Man kanske då får bortse från det principiellt riktiga och i stället söka att få till stånd en opinionsyttring, som jag hoppas skall vara tillräcklig för att den proposition med nytt förslag till maltdrycksförordning, som en gång i tiden skall läggas fram, skall bli skriven enligt de förnuftiga synpunkter, som finnas i motionen och som andra och jag nu ha sökt plädera för. Jag hemställer därför, att kammaren måtte biträda det yrkande, som herr Wahlmarks reservation innebär.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det är olika grupper och olika intressen, som gjort sig gällande i fråga om agitationen för en lämplig måltids- och sällskapsdryck här i landet. Motionärerna liksom reservanterna i utskottet anse, att det skulle vara en nationell tillgång med en porterkonsumtion här i landet, varför man i vida kretsar bör uppamma portervanorna. Det är alltid en synpunkt. Från andra grupper göres gällande, att de alkoholhaltiga dryckerna spela alldeles för stor roll som sällskaps- och måltidsdrycker — även det öl vi ha — och därför slår man in på agitation för konsumtion i ökad utsträckning av andra drycker. Tillsammans med bönderna gör man propaganda för mjölk och tillsammans med trädgårdsodlarna för flytande frukt.

I det något larviga frågecirkulär, som exportföreningen sänt ut och som en del av herrarna haft tillfälle att taga del av, frågar man helt oskyldigt, om vi ha något behov vid måltiderna eller vilostunderna mellan måltiderna av en stärkande och upplivande dryck, och man vill så småningom genom sina frågor komma fram till att portern skulle vara denna stärkande och upplivande dryck framför alla andra. Det är nu en hel mängd människor, som tycka, att det är litet lustigt med denna jämförelse mellan mjölk och porter, där portern framhålles som den stärkande drycken, och vad upplivningen beträffar, är det, såsom redan påpekats av bevillningsutskottets vice ordförande, nog inte så säkert som herr Fritiof Ekman tror, att portern tack vare sin högre alkoholhalt skulle vara den mest livande drycken i jämförelse t. ex. med äppelmust från

Om tillverkning av starkporter till avsalu inom landet. (Forts.)
de musterier som nu tack vare riksdagens medverkan kommit till stånd runt om i landet.

Herr Fritiof Ekman åberopade sig på sin erfarenhet — han säger, att han vet vad han talar om — gent emot utskottets ärade vice ordförande. Ja, man kan ju säga det. Det var en svensk skald, som gent emot den religiösa fördomsfullheten talade om samojederna, som ha ben till gudar, och medicinmän vid Tanganjika, som gå klädda i hudar och ha predikningar för de svarta barnen där nere. Här är det inte fråga om religiösa, utan om sociala fördomar, och en före detta minister i en socialdemokratisk regering kan måhända anse de sociala synpunkterna lika bärande som man från annan synpunkt anser de religiösa. Dessa fetischdyrkare kunde nog också stödja sig på egen erfarenhet, när de talade om att jorden är rund som en pannkaka och inte som ett klot, ty det hade de erfarenhet av, liksom att det är solen som går kring jorden och inte tvärtom. Den erfarenheten hade herr Ekman också, innan han kom in i folkskolan, men sedan har den erfarenheten fått vika för bättre vetande. Det kanske kunde vara av behovet påkallat, att män i ansvarig politisk och social ställning också såge till något annat än en sådan något primitiv personlig erfarenhet, när det gäller rusdrycksfrågan och rusdryckerna, t. o. m. när det är fråga om en så förnämlig rusdryck som porter.

Inledaren liksom herr Ekman talade åtskilligt om att den här porterfrågan ingenting har att göra med nykterhetstillståndet i landet. Det fastslogs nästan som ett axiom. Bevillningsutskottets vice ordförande hade en helt annan uppfattning, och frågan är, om inte den uppfattningen delas av en betydligt större mängd svenska medborgare än de, som hysa den uppfattning, som tagit sig uttryck i motionen. Det är nog så, som den förste talaren sade, att han rörde sig på gissningarnas område i ganska stor utsträckning både vad denna punkt och vad åtskilliga av de andra punkterna beträffar.

När den siste talaren talade om det svenska näringslivets stora intresse av denna motions genomförande, så kanske han ändå är benägen att medge, även om han inte tillmäter herr Bärge uttalande allt för stor betydelse, att man inte kan tala om det svenska näringsintresset på samma sätt när det gäller ökandet av konsumtionen av alkoholhaltiga maltdrycker och när det gäller ökandet av konsumtionen av mjölk och flytande frukt.

Det andra starka skälet, som skulle göra intryck här, är den ökade vinkonsumtionen, vilken enligt motionärerna och reservanterna tycks bero på att vi sakna porter här i landet. Är det verkligen ett resonemang att taga på allvar? Därför att vi sakna starköl och porter, så stiger vinkonsumtionen! Ha dessa ärade ledamöter av riksdagen inte lagt märke till den annonskampanj för vinerna, som pågått under de senaste åren i våra tidningar, med det internationella vinkapitalet bakom annonserna? Ha dessa herrar ingen aning om vad en propaganda, satt i scen på detta sätt, kan betyda för ökandet av denna konsumtion? Är det herrarnas mening, att denna konsumtion skall motverkas genom en liknande propaganda för den svenska varan porter, om den släpps ut i marknaden? Äro herrarna då säkra på att inte både vinkonsumtionen och porterkonsumtionen stiga i proportion till denna starka propaganda?

Vi ha ett ölfylleri här i landet, trots att vi inte ha starköl längre — det bör varje riksdagsman vara skyldig att ha reda på. Detta ölfylleri, som vi ha i landet, kan naturligtvis inte jämföras med det ölfylleri, vi hade under den tid, då starköl tolererades i landet. Nu har det ju emfatiskt förklarats i synnerhet av herr Wahlmark, att vad man nu vill, är inte att släppa starkölet fritt, utan bara att införa en annan dryck, som i alkoholhänseende har samma egenskaper som starkölet, och detta skulle inte vara på ringaste sätt farligt, när det gäller ölfylleriet, därför att — ja, varför? Är det inte på det sättet,

Om tillverkning av starkporter till avsalu inom landet. (Forts.)

att om vi få en alkoholstark maltdryck, vare sig vi kalla den för porter eller för starköl, skulle vi, såsom utskottets vice ordförande sade, undergräva den barriär, som den svenska riksdagen en gång, såvitt jag vet tämligen enhälligt, har upprest mot starkölsfloden? Det är nog inte så egendomligt, som talarna för reservationerna vilja göra gällande, att man ifrån håll, där man aktivt intresserar sig för nykterhetstillståndet i Sverige, anser och betecknar denna motion som en av de farligaste attackerna mot det relativt tillfredsställande tillstånd, som har skapats genom starkölsförbudet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till bevillningsutskottets betänkande.

Herr Bergman: Herr talman, mina herrar! Porteragitatorerna ha både nu och vid andra tillfällen gjort gällande, att det är något orimligt i att man tillåter bruket av brännvin med dess starka alkoholhalt och att man tillåter bruket av viner med deras också starka alkoholhalt men samtidigt förbjuder porter, som har mycket mindre alkoholhalt. Orimligheten i denna olikformiga lagstiftning medgives gärna. En av de senare talarna här, herr Ekman, vädjade om hjälp av »alla goda krafter». Han räknar kanske inte mig till de goda krafterna, men jag kan ju få tillåta mig att räkna mig själv dit för ett ögonblick. Jag skulle kunna ansluta mig till hans tanke på det sättet, att jag föreslår ett samarbete på den linjen, att herr Ekman och hans vänner först behagade hjälpa oss att få ett effektivt brännvinsförbud i detta land, så att vi bli av med den värsta rusdrycken, och likaledes att få ett lika effektivt vinförbud. Sedan kunna vi börja tala om portern kanske — jag lovar ingenting, men det finns åtminstone en möjlighet att resonera då.

Herr Ekman sade, att han talade av erfarenhet, och han beklagade det tilltagande bruket av vin här i landet. Det är ju någonting, vari han har mitt livliga instämmande. Jag har inte lika stor erfarenhet som han i fråga om vinerna, så att jag vet inte, om det är riktigt, som han säger, att de äro »rena garvsyran», men i alla fall äro de skadliga för det svenska folket, därom är jag fullt på det klara.

Jag beklagade häromdagen, att vi inte hade någon läkare här i kammaren numera. Vi ha haft två framstående medicinska auktoriteter här för inte så länge sedan. Det finns här många, som torde erinra sig dem. Bägge voro anhängare av den meningen, att både vin och brännvin och alla andra rusdrycker, ölet och portern inbegripna, borde bort ur den svenska folkdieten, och jag tror, att den meningen breder ut sig mer och mer just bland läkarna. De ha också kommit underfund med att till och med den användning av spritdrycker, som många av dem förut ansett fullt legitim, nämligen bruket av dem som läkemedel, är fullkomligt föråldrad. De moderna läkarna anse numera, att spriten betyder praktiskt taget ingenting som läkemedel heller, och då bör ju vägen vara jämnad till en sådan kompromiss, som jag antytt, att vi först ta bort de starkare rusdryckerna, och sedan kunna vi ju resonera om huruvida man kan tolerera en nådetid för de svagare. Ja, jag medger, att när det i alla fall gäller avrättning, så är kanske erbjudandet att bli avrättad först i sista rummet inte så förledande.

För att tala allvar, ber jag nu, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag gillar visserligen inte i alla avseenden utskottets motivering, men jag ansluter mig livligt till resultatet: avslag på motionerna, och då det inte blir någon skrivelse till Kungl. Maj:t om utskottets hemställan blir bifallen, utan endast ett naket avslag på motionerna — andra kammaren har ju för övrigt redan avslagit dem — kan jag med gott samvete yrka bifall till utskottets förslag.

Om tillverkning av starkporter till avsalu inom landet. (Forts.)

Herr **Velander**: Herr talman! Herr Ekman antydde nyss, att det var på sin plats, att man här i kammaren i dag sökte samla »alla goda krafter» för vinnande av ett positivt beslut i denna fråga. Av denna anledning övergav också herr Ekman den reservation, som han tidigare biträtt, och yrkade i stället bifall till den av herr Wahlmark avgivna reservationen. Jag är också angelägen om att kammaren icke skall vara alltför splittrad, när den går till beslut, och därför får väl även jag följa den linje, som herr Ekman här anvisat. Jag återtar alltså mitt yrkande om bifall till den reservation, som är avgiven av mig och herr Ekman m. fl., och instämmer i yrkandet om bifall till den wahlmarkska reservationen.

Men, herr talman, jag är inte på det klara med att denna frontförändring är sakligt motiverad. Jag vill erinra om hur denna frågas behandling låg till vid 1934 års riksdag. Då fanns det också en reservation, fogad till det då föreliggande utskottsbetänkandet, och den reservationen tog sikte på ett direkt och omedelbart hävande av starkölsförbudet, i vad det avsåg porter. Reservationen avvisades visserligen i denna kammare men med blott fyra rösters majoritet. Att majoritet överhuvud då kunde uppnås, berodde givetvis därpå att utskottets ståndpunkt innefattade hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag beträffande maldryckslagstiftningen redan till 1935 års riksdag. 1935 års riksdag skulle alltså sättas i tillfälle att taga slutlig ståndpunkt jämväl till frågan om porterns ställning i försäljningshänseende. Hade utskottets ärade vice ordförande då varit inne på en linje, som varit lika negativ som den han företrätt här i dag, hade det säkerligen redan vid 1934 års riksdag blivit majoritet för ett omedelbart frigivande av portern.

Utskottets ärade vice ordförande var närmast av den meningen, att det i dag för ett ställningstagande knappast var nödigt att anföra någon annan omständighet än att andra kammaren redan gått in för utskottets förslag. Jag är inte av den meningen. Vi ha nämligen att vänta, sannolikt till nästa års riksdag, ett förslag av Kungl. Maj:t, berörande maldrycksfrågan i hela dess vidd. Jag måste därför finna det påkallat, att det åtminstone i denna kammare blir en så stark opinionsyttring till förmån för portern — vare sig reservanterna samla majoritet eller ej — att den kan förutsättas bli av betydelse vid Kungl. Maj:ts ståndpunktstagande till maldryckskommitténs förslag.

Herr Oscar Olsson var inte nöjd med ett uttalande från min sida, gående ut därpå, att föreliggande spörsmål egentligen inte hade med nykterhetstillståndet i landet att göra. För gendrivande av den uppfattningen återopade herr Oscar Olsson det anförande, som här hölls av bevillningsutskottets ärade vice ordförande. Jag fattade nu inte innebörden av detta anförande, men jag vill säga, att 1934 voro bevillningsutskottets ärade vice ordförande och jag på den punkten i stort sett på alldeles samma linje, vilket framgår av det anförande, som bevillningsutskottets ärade vice ordförande då hade.

Herr Oscar Olsson yttrade, på tal om den stora konsumtionen av de utländska vinerna, att den var inte att förundra sig över, och han tyckte det var underligt, att herr Ekman och jag inte uppmärksammat den propaganda, som bedrevs till förmån för dessa viner. Jag tror nog, att det bedrivs propaganda till förmån för dessa viner, men varför när denna propaganda så utomordentliga verkningar? Kan det inte, herr Oscar Olsson, bero på att den enda mer kvalificerade dryck, som vi här i landet själva kunna tillverka och det av inhemsk råvara, är förbjuden för svenska folket att »lukta» på, såvida icke läkarrecept kan återopas, under det att marknaden på utlandet för denna dryck är fullkomligt fri?

Om tillverkning av starkporter till avsalu inom landet. (Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Wahlmark vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wahlmark* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Wahlmark vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Bärg, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 61.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner om ändrad kommunal indelning i syfte att åstadkomma större kommunala enheter m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 34, i anledning av väckt motion om viss ändring i förordningen angående stämpelavgiften, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 35, i anledning av väckta motioner angående dels vissa ändringar i gällande skatteförfattningar och stämpelförordning dels ock viss ändring i aktiebolagsbeskattningen.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen:

*Om vissa
ändringar i
skatteförfatt-
ningarna
m. m.*

Om vissa ändringar i skatteförfattningarna m. m. (Forts.)

1) de likalydande motionerna nr 85 i första kammaren av herrar *Nordenson* och *Sylwan* samt nr 315 i andra kammaren av herrar *Lundell* och *Lundberg*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla dels om utredning rörande sådana i motionerna exemplifierade ändringar i gällande skatteförfattningar och stämpelförordning, som kunde anses ägnade att stimulera till ökad nyskapande företagsamhet inom näringslivet, dels ock om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

2) motionen nr 41 i andra kammaren av herr *De Geer* i Lesjöfors, däri hemställts, att riksdagen måtte besluta om utredning angående förutsättningarna för sådan ändring av bolagsbeskattningen, att aktiebolag i sin skattedeclaration skulle äga rätt att göra avdrag för så stor del av utdelningen å aktiekapitalet, som motsvarade normal obligationsränta.

Utskottet hade i det nu förevarande betänkandet på återropade grunder hemställt,

1) att de likalydande motionerna I:85 av herrar *Nordenson* och *Sylwan* samt II:315 av herrar *Lundell* och *Lundberg*, angående vissa ändringar i gällande skatteförfattningar och stämpelförordning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

2) att motionen II:41 av herr *De Geer* i Lesjöfors, angående viss ändring av aktiebolagsbeskattningen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

På framställning av herr talmannen beslöts att betänkandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Herr Nordenson: Herr talman! Då jag har undertecknat den ena av de motioner, som föranlett detta utskottsbetänkande, ber jag att få yttra ett par ord.

Motionen avser att åstadkomma lindring i vissa skatteavseenden för att därmed uppnå lättnader för företagsamheten i landet.

Vid behandlingen av detta ärende har utskottet visat ett mycket stort intresse för detsamma och understrukit vikten av att spörsmålet blir föremål för närmare utredning, vilket också har kommit till uttryck i den motivering, som föregår utskottets hemställan. Jag ber att få med tillfredsställelse konstatera detta.

Emellertid har utskottet ansett, att den närmast förestående diskussionen borde förläggas till de förhandlingar, som i dagarna påbörjats mellan regeringen och representanter för näringslivet. Detta har jag för min del inte ansett mig böra motsätta mig, då det är givet, att man därigenom skulle kunna vinna klarhet i vissa härmed sammanhängande frågor, men jag skulle vilja särskilt framhålla, att dessa frågor dock i sista hand måste återkomma till riksdagen för avgörande, och att det är angeläget, att därmed icke får anstå alltför länge, för den händelse man verkligen vill inom överskådlig tid uppnå något resultat av de här begärda åtgärderna.

Jag ber sålunda få uttala min förhoppning, att ärendet snarast måtte återkomma till riksdagen och att den välvilliga behandling, som det rönt av utskottet, även vid det tillfället må komma det till del. Jag har, herr talman, sålunda intet särskilt yrkande att framställa.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

*Om vissa ändringar i skatteförfattningarna m. m. (Forts.)**Punkten 2.*

Utskottets hemställan bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett tilläggsavtal till avtalet den 24 december 1936 mellan Sverige och Frankrike för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande direkta skatter, m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionering av vissa befattningshavare vid skyddshemmet åkerbrukskolonien Hall m. m.; och nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förfogande över utländska betalningsmedel m. m. under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden (valutalag).

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän förfogandelag m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till maximiprislag, dels ock i ämnet väckta motioner. *Förslag till maximiprislag.*

Genom en den 5 maj 1939 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 289, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till maximiprislag.

I berörda lagförslag var 1 § så lydande:

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna, att vad i 2—7 §§ stadgas skall äga tillämpning; dock må förordnande, som nu sagts, ej meddelas med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som i första stycket sägs, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande, som där avses.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehåft fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 337, av herrar *Linnér* och *Öman*, samt nr 338, av herrar *Knut Petersson* och *Albertsson*, samt inom andra kammaren nr 506, av herrar *Hagberg* i Malmö och *Nylander*, samt nr 507, av herr *Bergvall* m. fl.

Motionerna I:337 och II:506 voro likalydande liksom även motionerna I:338 och II:507. I samtliga motionerna hade yrkats avslag på propositionen.

Förslag till maximiprislag. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, A) att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas; samt

B) att de i ärendet väckta motionerna, I: 337 och 338 samt II: 506 och 507, måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A).

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Karl Emil Johanson, Ewerlöf, Gärde, Lindmark, Gezelius* och *Olsson* i Rimforsa ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till maximiprislag.

Reservanternas lagförslag skilde sig från det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget allenast däri, att 1 § erhållit följande avfattning:

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen med riksdagens samtycke förordna, att vad i 2—7 §§ stadgas skall äga tillämpning.

Herr **Linnér**: Herr talman! När världskriget utbröt 1914, var det ju mycket få som anade, att de stater, som förblevo neutrala, skulle bli utsatta för en avspärrningspolitik av den omfattning, som sedermera kom att bli fallet. Denna avspärrning genomfördes ju mer och mer allt eftersom de havsdominerande makterna märkte, vilket inflytande en avspärrning kunde utöva på krigföringen.

I den kris, i vilken vi nu befinna oss, under det krigshot som svävar över Europa, har tydligen regeringen bildat sig den uppfattningen, att man kan bli tvungen att på ett tidigt stadium av en inbrytande kris vidtaga åtgärder, jämförliga med dem, som under världskriget måste tillgripas för att sörja för befolkningens livsbehov, och man har då helt naturligt sagt sig, att det är bättre att på förhand göra undersökningar angående nödvändiga åtgärder än att tillgripa improvisationer, vilket man i stor utsträckning fick göra under världskriget. Allt detta är gott och väl. Jag måste bara beklaga, att dessa lagförslag icke framkommit tidigare, så att det hade varit möjligt för riksdagen att taga dem under så ingående övervägande, som de skulle ha förtjänat. De innefatta ju utomordentliga, extraordinära befogenheter, och de komma, om de skola genomföras i hela sin utsträckning, att omvandla formerna för en stor del av produktionen och konsumtionen.

Det hade också varit mycket önskvärt, att man i samband med hela detta knippe av lagförslag hade fått en översikt över själva den organisationsplan, som Kungl. Maj:t tänkt sig genomföra. Det finns givetvis vissa antydningar om en sådan organisationsplan, och man får med hjälp av dessa och de föreskrifter, som föreligga i lagförslagen, försöka bilda sig vissa föreställningar därom, men man kan inte gå till botten med frågan och det är därför svårt att få en bestämd uppfattning om hur organisationen kommer att verka.

För att nu något behandla den föreliggande propositionen verka de i och för sig mycket intressanta uttalanden, som finansministern där har gjort, i någon mån såsom uttalanden i ett lufttomt rum; man kan inte få någon riktig vetskap om, hur dessa förfogandelagar komma att fungera, eftersom man inte med säkerhet vet, hur finansministern tänkt sig dessa ingripanden. Det hade varit ganska nyttigt för svenska folket, om finansministern här hade lagt fram en så långt som möjligt fullständig uppläggning av de planer, som till äventyrs kunna bli nödvändiga att sätta i verket. Jag har ofta det intrycket att, trots all den upplysningsverksamhet, som bedrivs, dels i pressen och dels ge-

Förslag till maximiprislag. (Forts.)

nom enskilda frivilliga organisationer, det allt fortfarande är mycket svårt för svenska folket att sätta sig in i den tankegången, att det på allvar kan gälla för detta folk att, i lindrigaste fall, få lov att underkasta sig försakelser, som det nu inte har någon aning om. Vi leva ju på en så hög standard för närvarande, att den blivit föremål för snart sagt hela världens avundsjuka blickar, men även under den förutsättningen, att vi skulle lyckas bibehålla vår neutralitet under ett krig, förefaller det åtminstone mig vara ställt utom varje tvivel, att vår levnadsstandard *måste* undergå förändring, att vår konsumtion måste i flera avseenden läggas om. Men inför en sådan situation står säkerligen större delen av vårt folk ganska främmande. Jag tror, att det vore nyttigt, om vi icke fortsatte att vara så främmande för den situationen.

Trots de bristfälliga förutsättningar, som således finnas för mitt bedömande av det föreliggande förslaget, måste jag dock med utgångspunkt från dessa göra ett försök därtill.

Enligt lagförslagets huvudparagraf, 2 §, är syftet med detsamma, att lagen skall användas för att motverka en fortgående försämring av den svenska kronans inhemska köpkraft, alltså att motverka en valutaförsämring och att motverka en avsevärd nedsättning av befolkningens levnadsstandard. Herr finansministern utvecklar i sin motivering, att han tänker sig, att detta kan ske under två förutsättningar, dels med ransonering och dels utan ransonering.

Vad då först beträffar frågan om maximipriser såsom valutastödjande åtgärd, om jag får använda detta förkortade uttryck, så är det ju tydligen så, att departementschefen tänker sig maximiprisen såsom en utav flera åtgärder. Jag har för min del med särskild glädje observerat, att han tänker sig, att man vid en sannolikt oundviklig upplåning skall undvika utgiftstäckning med medel, förskotterade ifrån riksbanken, och i stället använda sig av upplåning i den fria marknaden. Man kan således här räkna på ett frångående av den väg, som ledde fram till de, såvitt jag förstår, mycket olyckliga misstag, som begingos 1917, då riksdagen i strid med dåvarande finansministerns — sedermera denna kammars talman — råd beslöt att genom förskottering från riksbanken tillgodose kommissionernas penningbehov på ett sätt, som säkerligen bidrog till inflationen.

Finansministern har också talat om vilken betydelse det har att kunna motverka de utländska prisstegringarnas inflytande, och därvidlag tror jag att finansministern har berört en mycket viktig fråga. För ett par veckor sedan läste jag i en engelsk tidning en artikel, vars författare ansåg sig redan då kunna konstatera, att England befinner sig »på eggen», som han skrev, eller på branten av en inflation. Det är alltför sannolikt, såsom finansministern också har utgått ifrån, att det i krigförande länder kommer att ske en valutaförsämring i sammanhang med en stark prisstegring.

Finansministern anger icke, hur man skall bemöta risken av den utländska prisstegringen, men anser, att man såsom ett särskilt hjälpmedel mot inhemsk inflation skall använda sig utav maximipriser.

För att till en början behandla frågan ur rent principiell synpunkt, finner man ju, att den första förutsättningen för att detta medel i någon mån skall lyckas, är den, att själva maximiprissättningen verkligen blir en realitet, d. v. s. att man kan få köpa varor till de maximipris, som äro bestämda. Blir det vid sidan av den maximiprisbestämda marknaden en annan varumarknad med betydligt högre priser, är det väl klart, att maximiprisen inte alls verka som ett medel mot valutaförsämringen. Vidare torde man kunna konstatera, att om maximiprisen skola verka såsom valutastöd, är det inte nog med att sätta maximipris på en och annan av förnödenheterna, utan man får lov att göra det för en stor serie av förnödenheter. Annars blir säkerligen effekten

Förslag till maximiprislag. (Forts.)

inte tillräckligt stor, och frågan är väl, om man inte också blir tvungen att i samma syfte göra ett ingripande för att maximera eller reglera arbetslönerna, eftersom dessa ju innebära en utomordentligt stor och betydelsefull post bland nationens utgifter. Det förefaller mig, som om finansministern hade tänkt sig, att fastställandet av maximipris på vissa förnödenheter i och för sig skulle vara tillräckligt för att verka som uppdämning emot en stegring av arbetslönerna, men jag fruktar, att denna uppdämning skulle komma att visa sig vara mycket osäker — man behöver bara erinra sig, hurusom sådana maximiprissättningar, som i stor utsträckning användes i olika stater under världskriget, inte förmådde hindra valutaförstöringen. Det visade sig att därvid förelåg en viss relation, så att de länder, där maximiprissättningen gick längst, sammanföll med de länder, där valutaförstöringen gick längst. Orsakssammanhanget är naturligtvis inte detta, men faktum kan i alla fall vara värt att observera.

Nu har finansministern emellertid uttalat, att »beträffande möjligheten av en sådan prisreglering utan stöd av ransonering ha starkt delade meningar tidigare varit rådande. I denna fråga torde dock de senare årens ekonomiska diskussion få anses ha bragt önskad klarhet.» Jag vet icke, vad finansministern här syftar på — om han syftar på den metod, som man har använt i Tyskland under senare år och varigenom man har fastläst den tyska valutan i ett visst läge. Men, mina herrar, skulle maximiprisen kombineras med en sådan tvångsreglering av hela näringslivet, som skett i Tyskland, få vi väl ändå erkänna, att det skulle vara utomordentligt svårt för det svenska folket att bära något sådant, och i varje fall skulle det väl vara nästan omöjligt att använda ett sådant system vid början av en kris.

Jag skulle sedan, för att något konkretisera dessa principiella antydningar, vilja nämna några praktiska fall, dels utan ransonering och dels med ransonering enligt finansministerns resonemang. Finansministern tyckes därvid, om jag först berör metoden med maximipris *utan* ransonering, framför allt lägga vikten vid att maximipriset skall bryta förväntningarna om prisstegring. Det är dessa förväntningar, som han fruktar skola framkalla ett undandragande av varor från marknaden och en panikstämning hos konsumenterna vid tanken på en prisstegring. Han menar tydligen, att något sådant icke behöver befaras, om staten garanterar bestämda priser.

Jag undrar, om detta resonemang är riktigt. Låt oss tänka på en enda vara, en importvara sådan som t. ex. koks! Vi importera för närvarande årligen koks för 75—100 miljoner kronor, om jag inte missminner mig. Om man nu tänker sig, att en kris skulle utbryta vid en sådan tidpunkt på året, då kokslagerhållningen befinner sig på ett minimum och att man då skulle fastställa ett maximipris för koks, så skulle det otvivelaktigt inträffa liksom 1914, att alla konsumenter förutsåge en blivande prisstegring. De kunna så mycket hellre tänkas komma att göra det nu, som de säkerligen räkna med importsvårigheter och fraktstegringar. De komma då att störta sig över de små lager av koks, som finnas, och begära att få köpa koks till snart sagt vilket pris som helst. Ifall regeringen då utfärdar bestämmelser om maximipris å koks, inträffar ju, försåvitt lagren släppas ut till dessa priser, att de befintliga kokslagren säljas till lägre pris än vad köparna annars skulle få betala. Men det sannolika är — märk väl, att detta resonemang rör fallet utan ransonering — att inga lager komma ut i marknaden, utan att lagerinnehavarna komma att ligga på dem för att se, vilka priser som komma att gälla vid en senare tidpunkt, och på så sätt kommer verkan av försöket att genom maximiprissättning bryta förväntningarna på prisstegring att utebliva i det fallet. Om i stället maximipriset skulle, såsom det antydes av finansministern, sättas lika med ett reproduk-

Förslag till maximiprislag. (Forts.)

tionspris plus en viss vinstprocent, har man ju genast förlorat den hållhake på lagerinnehavaren, som man har avsett, ty denne resonerar givetvis som så, att allt eftersom kostnaderna ökas och spekulationsvinsten måste ökas för att upprätthålla importen, kommer maximipriset att bli högre. Det förefaller mig, endast på grund av detta enkla exempel — det vore ju inte klokt att fortsätta med exemplifieringen — som om maximiprisen enligt denna metod skulle vara ganska litet användbara.

Om jag nu skulle ta en svensk artikel, som har sammanhang med det exempel jag nyss anförde, nämligen ved, och utgå ifrån att regeringen skulle tänka sig ersätta importerat bränsle med inhemskt bränsle, kommer det väl att bli precis som under normala förhållanden så att priset på ved kommer att stiga, allt eftersom man förväntar, att priset på importerat bränsle kommer att stiga. Men när det gäller vedpriset, tillkommer ytterligare en faktor, som säkerligen kommer att verka så, att vedpriset stiger förhållandevis mer än kokspriset, nämligen att man måste räkna med den ökade svårigheten att få arbetskraft för vedanskaffningen samt erforderliga brännoljor för att per bil kunna transportera fram veden ur skogarna. Biltransportkostnaden är ju, som bekant, numera i hög grad avgörande för virkespriserna.

Vad de industriella råvarorna beträffar, förefaller det mig, som om maximipriser på dessa skulle komma att följa samma utvecklingsserie, som jag nyss antydde för den importerade koksen. Jag skall därför inte vidare i detta sammanhang behandla dem.

Nu kan ju visserligen finansministern emot detta resonemang invända, att regeringen givetvis här förutsätter, att en sådan maximiprislag — under förutsättning att den kommer till stånd — skall kompletteras med olika slags övervakningslagar, varigenom polisen, åklagaren, skall få tillfälle att undersöka såväl grossisternas som detaljhandlarnas lager, och ve dem, ifall de då hållit inne lagren eller icke rättat sig efter maximiprisen. Skulle det verkligen vara lyckligt att göra på det sättet vid början av en kris? Regeringen har inte talat om, hur den menar i det fallet, men det skulle vara av stort intresse att veta, om den tänker använda den taktiken. Jag vågar säga, att det skulle nog vara det sämsta man kunde göra vid början av en kris. Ty vilka svårigheter man än får räkna med för importen, är det nog klokt att inte från början sätta den enskilde ur spelet och lägga allt på staten. Från världskrigets dagar ha vi erfarenhet av huru de svenska affärsmännens gamla utländska affärsförbindelser, som upprätthållits under en lång följd av år med utländska exportörer, värdesattes av dessa. Det kan ju mycket väl tänkas, att vi kunna få mycket god hjälp i en sådan situation av just de svenska affärsmännens förbindelser i olika exportländer, då det gäller att få exportlicens för varor till Sverige. Det kan hända, att dessa krafter icke kunna undvaras vid de svenska statsmakternas försök att lotsa sig fram.

Det skulle ju också, för att kunna bedöma dessa frågor, vara av mycket stort värde att veta, hur regeringen tänkt använda de lager, som staten har förvärvat. Jag föreställer mig, att man med dessa lager skulle kunna utöva en synnerligen välgörande inverkan på den svenska marknaden, men i den mån detta lyckas, äro maximiprisen helt och hållet onödiga.

Jag skall nu ta ett exempel till, som för mig i själva verket är det allra viktigaste, nämligen frågan om livsmedel och om maximipris på livsmedel. Jag skall då börja med att säga, att vi veta ju ingenting om regeringens ståndpunkt i detta avseende, och det kan ju hända, att regeringen säger: vi ha aldrig tänkt oss att använda maximipris på livsmedel. Men, mina herrar, om det inträffar en allvarlig prisstegring på livsmedel, och en maximiprislag finns, är det då sannolikt, att det går att stå emot trycket från konsumenterna? Ty det

Förslag till maximiprislag. (Forts.)

kommer att yrkas starkt, men kortsynt: grip till maximipris omedelbart, så att inte livsmedelsprisen springa i höjden!

Beträffande försörjningen med livsmedel förhåller det sig ju på det sättet, att vi lyckligtvis numera äro väsentligt mera självförsörjande än under världskriget. Men det är att märka, att denna självförsörjning till en viss grad vilar på import av gödningsämnen och kraftfoder. I händelse av en avspärning är det klart att knapphet uppstår på dessa importvaror. Dessutom är det ju oundvikligt, att arbetskraften blir väsentligt knappare och väsentligt dyrare. Skulle man vidare tänka sig, att ett par av våra viktigaste produktionscentra skulle bli krigsskådeplatser, skulle ju detta medföra en mycket allvarlig störning i vår livsmedelsförsörjning. Man kan säkerligen komma mycket långt, såsom det visade sig under världskriget, genom överenskommelser med t. ex. kvarnarna och sockerbolaget samt numera säkerligen också med de stora mejerioorganisationerna. Men den frågan återstår: kan man genom dessa organisationer behärska de enskilda producenterna? Vi ha ju ungefär etthundra tusen jordbrukare i landet, som producera livsmedel till avsalu, och med en sådan mängd är det ju ytterligt svårt att åstadkomma någon kontroll. Det förefaller mig därför, som om det skulle vara en mycket stor risk för att en maximiprissättning skulle medföra en omedelbar smyghandel med varuleveranser från producenterna direkt till konsumenterna förbi de vanliga organisationerna.

Om jag sedan tar upp till skärskådande finansministerns andra fall, maximipris med ransonering, är det klart att allting därvidlag hänger på om varorna verkligen gå igenom ransoneringsapparaten. Annars är ju hela ransoneringen misslyckad. Maximiprisen ha ju icke någon betydelse för övertagandet av varorna, när staten övertar dem och sedan fördelar dem till konsumenterna. De ha endast betydelse vid försäljningen direkt till konsumenterna. Man har då att erinra sig, att om man tar i beslag, eller om man lyckas få förfoga över varor utan beslag, behövs inte någon maximiprissättning, ty då kan man säkerligen genom förfogandet över varorna manövrera prissättningen på ett bättre, smidigare och mer effektivt sätt än genom maximipris. Det visade sig under världskriget, att detta gick mycket bra med de industriella råvarorna, och jag föreställer mig, att det skulle vara visserligen svårare, men dock möjligt att genomföra det även beträffande livsmedlen.

Ett misslyckande av systemet med maximipris beträffande livsmedlen skulle omedelbart leda till att hela ransoneringen bleve misslyckad. Livsförnödenheterna skulle flyta ut i kanaler till de konsument, som kunde betala de högsta priserna. Men i en allvarlig kris är det alldeles visst, att just livsmedelstillgången för de breda lagren har en betydelse, som inte kan överskattas. Det är väl denna fråga, som i själva verket kommer att ha den största betydelsen, när det gäller att stärka motståndskraften hos folket mot den press, som det helt visst blir utsatt för. Därför är det viktigt framför allt annat att hålla livsmedelsproduktionen i gång, så att det inte blir brist på livsmedel. Alla våra hundratusen säljare av livsmedel bland jordbrukarna kunna inte tvingas därtill, utan det måste finnas ett eget intresse hos dem att producera livsmedel och att leverera livsmedel. Det förefaller mig vara en mycket stor risk, om man, som man tycks ha tänkt sig i propositionen, skulle räkna med någon sorts »normalavkastning» för jordbrukarna. Jag tror inte att det är möjligt att göra det. Då komma priserna och även leveranserna att gå sin egen väg.

Ty maximiprisen kunna dess värre skapa misstro hos jordbrukarna. Det visade sig under världskriget, att jordbrukarna icke rättade sig efter maximiprisen; de lade om sin produktion i vissa fall på ett sätt, som ur folkförsörjningens synpunkt var mycket olyckligt. Systemet med maximipris vann

Förslag till maximiprislag. (Forts.)

inte deras förtroende, det förstörde i stället förtroendet till den statliga ransoneringsapparaten. Inför det perspektivet måste man överväga, om inte detta är ett medel, som är alltför riskabelt att använda. Man måste se vår försörjningsfråga och hela regleringsapparaten på lång sikt och undvika att försämra livsmedelstillgången genom att använda mer förtroendeingivande medel än systemet med maximipris är.

Från dessa utgångspunkter skulle det för mig vara naturligt att sluta med att yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition. I det läge saken för närvarande ligger skall jag emellertid inte göra detta. Jag vill i stället framhålla, att när det gäller svårigheter av så extraordinärt slag, som det här är fråga om, är det säkerligen lyckligt för regeringen att ha stödet av riksdagens erfarenhet, när det gäller att bestämma området för maximipristekniken och hela den apparat, som skall ta om hand en eventuell maximiprissättning i kombination med ransonering.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Karl Emil Johanson m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herr *Sederholm*.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag ber, herr talman, att få hemställa, att statsutskottets utlåtanden nr 242—246 måtte sättas närmast före konstitutionsutskottets utlåtande nr 19 på morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

Herr *Lindhagen* väckte en motion, nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med återkallande av propositionen nr 282, angående överenskommelse om skyddet av Ålandsöarnas neutralitet.

Motionen hänvisades till utrikesutskottet.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagen skrivelser till Konungen:

nr 329, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40 behandlade allmänna principfrågor;

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte en i ämnet väckt motion;

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser vissa anslag under socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag un-

der kommunikationsdepartementets verksamhetsområde med undantag för affärsverken;

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag till kapitalinvestering i affärsverksfonderna;

nr 352, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet, samt till avlöningar vid karolinska mediko-kirurgiska institutet jämte vissa i ämnet väckta motioner;

nr 356, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av nybyggnad för en statens sjuksköterskeskola;

nr 357, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av det för budgetåret 1938/39 anvisade reservationsanslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens yrkeshem samt skol- och yrkeshem m. fl.;

nr 359, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anslag till låneunderstöd för vissa regummeringsföretag; samt

nr 360, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag till Högsta domstolen m. m.: Avlöningar till befattningshavare vid nedre justitirevisionen m. m.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ratifikation av protokollet den 30 september 1938 rörande ändringar i Nationernas förbunds akt;

nr 2, i anledning av väckt motion angående uppsägande av Sveriges medlemskap i Nationernas förbund;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ratifikation av ett i Stockholm den 18 april 1939 undertecknat protokoll rörande ändring av 1928 års svensk-franska förliknings- och skiljedomstraktat;

nr 4, i anledning av väckt motion om alla nationers självbestämmningsrätt;

nr 5, i anledning av väckt motion angående ett världsspråk; samt

nr 6, i anledning av väckt motion om vissa europeiska minoriteters rätt;

statsutskottets utlåtanden:

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till avsättningar till fonden för idrottens främjande och till fonden för friluftslivets främjande jämte i samband därmed väckta motioner m. m.;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslagsmedel till nybyggnad för ammunitionsfabriken;

nr 249, i anledning av väckt motion om anslag till markförvärv för radiosändarstation vid Västgöta flygflottilj å Karlsborg;

nr 250, i anledning av väckta motioner om anslag till förstärkning av försvaret vid Gotlands östra kust;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder beträffande villkorligt dömda personer ävensom frigivna fångar;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till konjunkturinstitutet för budgetåret 1939/40;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om avsättning till statens automobilskattemedelsfond;

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Statens isbrytarverksamhet: Avlöningar för budgetåret 1939/40; samt

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till löneplaner för extra ordinarie tjänstemän m. fl. icke-ordinarie befattningshavare vid försvarsväsendet m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 40, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1939/40 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets memorial nr 7, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde;

första lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster för budgetåret 1939/40; ävensom

andra lagutskottets memorial nr 43, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 31 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.13 e. m.

In fidem.

G. H. Berggren.
